

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧОРТКІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПІДПРИЄМНИЦТВА І БІЗНЕСУ
Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін

БЕРЕНДА Марія Анатоліївна

**ФІСКАЛЬНІ ТА РЕГУЛЯТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ МИТНОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ / FISCAL AND REGULATORY FEATURES OF THE
CUSTOMS SYSTEM OF UKRAINE**

Освітньо-професійна програма – Фінанси, банківська справа та
страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**Виконала студентка групи
ФСМзчм-21
М. А. Беренда**

Науковий керівник:
к.е.н., доц. Костишин Н.С.,

Кваліфікаційну роботу
допущена до захисту
_____ 20__ р.

Зав. кафедри
к.е.н., доцент Дерманська Л.В.

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ	
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТКА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МИТНОЇ СИСТЕМИ	
1.1.Історичні передумови та сучасні тенденції розвитку митної системи України	
1.2.Реформування митної служби України для досягнення цілей сталого розвитку	
Висновки до розділу 1	
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ	
2.1. Митно-тарифний механізм в процесі реалізації функцій митної системи в умовах війни: фіскальна ефективність	
2.2. Фактори впливу на митне обслуговування бізнес проектів в контексті забезпечення митною системою економічного розвитку країни	
Висновки до розділу 2	
РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МИТНОЇ СИСТЕМИ ВІДПОВІДНО СУЧАСНИМ СВІТОВИМ ВИМОГАМ	
3.1. Розвиток митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки країни	
3.2. Цифрова митниця: зарубіжний досвід та вирішення існуючих проблем в Україні	
Висновки до розділу 3	
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТКА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МИТНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Історичні передумови та сучасні тенденції розвитку митної системи України

У розвинутих країнах Європи (наприклад, Німеччина, Франція, Нідерланди) митниця є одним із ключових органів, що забезпечує виконання важливих державних завдань із забезпечення національної та міжнародної безпеки шляхом формування безпечних міжнародних ланцюгів поставок, захисту держави та захист своїх громадян від заборонених небезпечних і неякісних товарів, активізація легальної міжнародної торгівлі і, таким чином, розвиток національної та міжнародної економік. На жаль, кардинально інша ситуація досі спостерігається в роботі національних митних органів. Незважаючи на всі спроби органів державної влади реформувати та вдосконалити національну митну систему, на сучасному етапі вона все ще характеризується різними проблемами, які перешкоджають ефективному виконанню ключових митних функцій та гармонізації з міжнародними стандартами. Таким чином, необхідно дослідити ретроспективні та сучасні тенденції розвитку митної системи України з метою визначення ключових проблем її функціонування та їх подальшого вирішення.

На сучасному етапі Україна перебуває у надзвичайно суперечливому стані, який, з одного боку, відображає перспективні можливості інтеграції до Європейського Союзу та переходу на новий етап розвитку, а з іншого повномасштабна війна з росією, соціально-економічна криза, невизначеність та нестабільність в країні. Така ситуація створює важливий виклик для України, який, насамперед, пов'язаний із захистом держави та її суспільства, забезпеченням територіальної цілісності та підвищенням рівня національної безпеки. Водночас, в умовах ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, країна взяла на себе низку важливих зобов'язань щодо

гармонізації різних соціальних сфер відповідно до європейських стандартів, норм і правил. Європейська інтеграція визначає для України принципово новий вектор розвитку, завдяки якому держава завдяки масштабним перетворенням і змінам зможе вийти із зatoryжної соціально-економічної кризи та перейти на новий європеїзований етап розвитку.

Таким чином, сьогодні перед Україною стоять складні та суперечливі виклики та вимоги, проблеми та завдання, які потребують невідкладного вирішення шляхом впровадження ефективних реформаторських заходів. У цих умовах одним із ключових пріоритетних завдань є побудова міцної стабільної та ефективно функціонуючої митної системи, яка буде гармонізована з європейськими та міжнародними стандартами, якісно виконуватиме всі невід'ємні митні функції, забезпечуватиме територіальну цілісність України, національну безпеку, захист суспільство від небезпечних і неякісних товарів і поступальний економічний розвиток країни.

У ході дослідження систематизовано та проаналізовано наявні наукові праці та практичні матеріали з митної тематики, на основі чого логічно виділено наступні ключові історичні етапи розвитку митної системи України:

1. Історія вітчизняної митної справи починається з утворення 11 грудня 1991 року Державного митного комітету України, який був центральним органом державного управління. Комітет відповідав за реалізацію митної політики України, забезпечення дотримання митного законодавства, ефективне функціонування митної служби. Першочерговим завданням Державного митного комітету України було забезпечення в межах своєї компетенції економічної безпеки України [1].

2. У наступні роки відбувся логічний розвиток системи митних органів. 29 листопада 1996 р. була здійснена кардинальна реорганізація структури митної системи України; змінено принцип його побудови та управління з територіального на регіональний. На базі ліквідованого Державного митного комітету України створено Державну митну службу України як центральний орган виконавчої влади. Основоположним завданням служби був оборона економічних інтересів України, а також підтримка піднесення

зовнішньоекономічних зв'язків. Реорганізація має сприяти вдосконаленню організаційної структури та централізації управління митною системою, посиленню виконавської дисципліни, мобільності митних підрозділів, посиленню митного контролю та протидії контрабанді та порушенням митних правил [18].

3. 24 грудня 2012 року утворено Міністерство доходів і зборів, яке створено шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України. Головною (крім політичної) метою Міністерства було збільшення надходжень до державного бюджету, покращення обслуговування платників податків, дерегуляція та спрощення митних процедур для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Це призвело до глибокої інституційної кризи, наслідки якої сьогодні руйнівно впливають на вітчизняну митну справу [16].

4. 21 травня 2014 року утворено Державну фіскальну службу України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, шляхом реорганізації Міністерства доходів і зборів. Таким чином, фактично структура та обсяг завдань міністерств ва практично не змінилися, але статус органу було знижено з міністерства до служби, таким чином голова ДФС не входить до складу Кабінету Міністрів. міністрів, а діяльність Державної фіскальної служби спрямовується і координується Урядом [12].

5. Державна митна служба України (2019 – до сьогодні). Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1200 «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» [15] було утворено Державну митну службу України як центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства. Практика Державної митної служби України знаходиться під координацією Кабінету Міністру України. Слід відмітити, що з моменту початку роботи Держмитслужби України значно поживавилась робота щодо

уніфікації усіх митних процедур. Станом на сьогодні продовжує тривати робота щодо кадрового забезпечення роботи митних органів.

Відсутність автономії окремих складових (податкової служби, митниці, податкової міліції) призвела до неможливості зосередитися на виконанні власних «унікальних» функцій, а отже й відсутності персональної відповідальності кожного з них. Існуюча структура управління є немобільною та недиверсифікованою, що призвело до відсутності чіткої вертикалі управління, чітко визначеної відповідальності, єдиного окремого центру прийняття рішень з питань митної справи, єдиного «джерела» (в тому числі нормативно-правового) розвиток митниці. Загалом такий поверховий підхід до уніфікації податкової та митної служб фактично призвів до знищення митного напрямку [21].

Розбудова сильної, стабільної та ефективної митної служби як незалежного органу влади потребує, насамперед, зміцнення всіх її слабких місць та вирішення наявних проблем у напрямку гармонізації з європейськими та міжнародними стандартами. Для виконання цього завдання необхідна комплексна інформаційна база про сучасний стан митної системи України та її основні проблеми та напрями їх подальшого вирішення. Але на сьогодні практично відсутні відповідні матеріали, які б всебічно розкривали фактичний стан митної системи України та визначали ключові проблеми, що гальмують її поступальний розвиток.

Перш ніж розглянути проблеми національної митної системи, проаналізуємо позиції України в провідному міжнародному рейтингу «Ведення бізнесу», що оцінює митну сферу.

Згідно з міжнародним рейтингом «Ведення бізнесу 2019» Україна посідає 78 місце серед 190 країн за параметром «Торгівля через кордон». Цей параметр оцінюється за такими показниками, як час виконання експортно-імпортних операцій для відповідності кордону та документів, а також витрати на експортно-імпортні операції для відповідності кордону та документів.

Порівнюючи Україну, країни Європи та Центральної Азії та ОАЕ з високим рівнем доходу, ситуація несприятлива щодо часу на експорт для

документальної відповідності (66 годин проти 24,3 години та 2,4 години відповідно), витрат на експорт для документальної відповідності (\$192) проти \$97,9 і 35,2 доларів відповідно), а також час на імпорт для відповідності кордону (32 години проти 21,1 години і 8,5 годин відповідно), час на імпорт для документальної відповідності (96 годин проти 24,7 годин і 3,4 відповідно), витрати на імпорт для документальної відповідності (\$162 проти 93,9 \$ і 24,9 \$ відповідно) [31].

Розбіжність дає підстави стверджувати про наявність проблем у роботі національних митних органів, пов'язаних, насамперед, з низьким рівнем ефективності заходів щодо спрощення митних процедур для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

На рис. 1.1 наведено результати опитувань українських експортерів та імпортерів щодо проблем у роботі української митниці, які проводили експерти проекту «Підтримка громадської ініціативи. За чесну і прозору митницю» протягом 2018–2021 років.

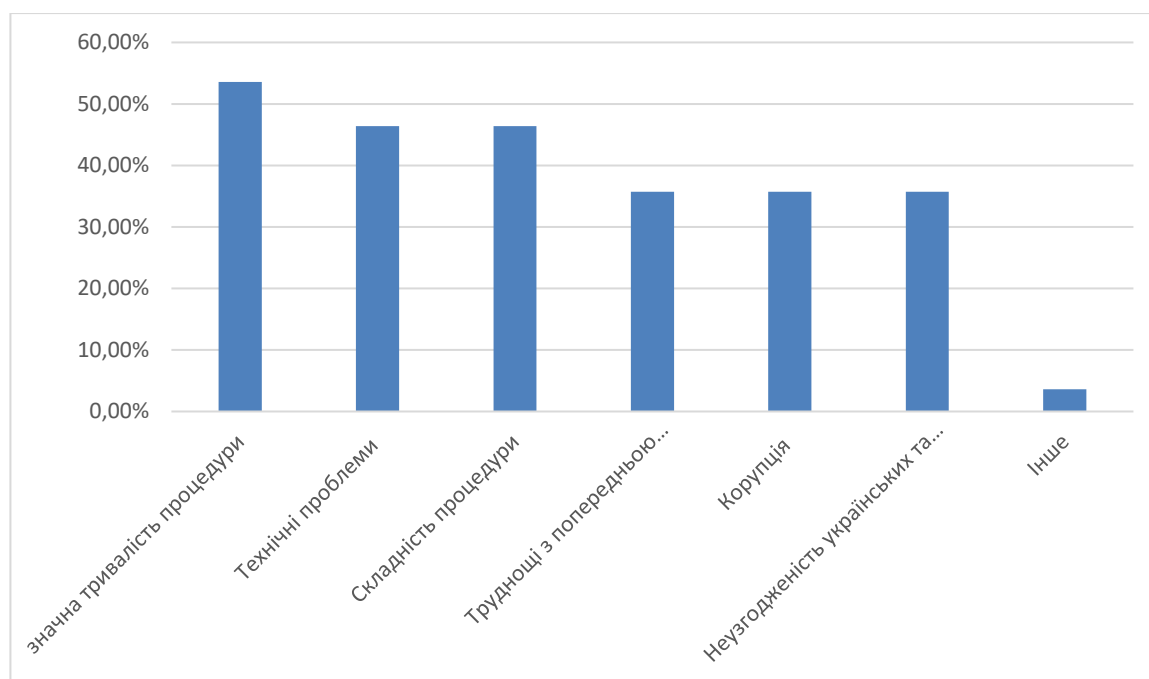

Рис. 1.1. Результати опитувань українських експортерів та імпортерів щодо проблем у роботі української митниці

Враховуючи наведені факти, можна констатувати, що в роботі національних митних органів залишаються значні проблеми, які значною мірою

перешкоджають міжнародній торгівлі та мають бути вирішені шляхом впровадження ефективних реформаторських заходів. Нижче більш конкретно розглянемо сучасний стан національної митної системи, основні чинники та проблеми, які характеризують українську митницю.

На жаль, у зв'язку з описаними вище історичними подіями та обставинами, що склалися, доводиться констатувати той факт, що протягом тривалого часу національна митна система перебувала в стадії стагнації. В умовах об'єднання митної та податкової сфер в єдиний орган митна система України поступово занепадала, відбувалося нівелювання митної складової та пріоритету фіскальної функції; більшість митних рішень приймалися на принципах «політичної зручності», що призвело до призупинення розвитку державної митниці.

Таким чином, першою ключовою проблемою стала відсутність окремого органу, який би позиціонувався як незалежний орган виключно митного профілю та забезпечував ефективне, скоординоване та цілеспрямоване управління діяльністю національної митної служби на різних рівнях. Йдеться про відсутність якісної організаційної структури митних органів, яка відображає чіткі вертикальні та горизонтальні зв'язки, визначає оптимальне функціональне навантаження та чітку відповідальність на різних рівнях. Отже, можна говорити про децентралізацію управління митною справою та відсутність інституційного рівня управління митною сферою, що перешкоджає прийняттю ефективних, цілеспрямованих рішень щодо специфічних для митниці функцій, пов'язаних із сприянням законній міжнародній торгівлі та захистом держава та її громадяни.

Наступною великою проблемою була гіпертрофована фіскальна функція митниці, яка не є важливою для будь-якої митної адміністрації в Європі. Згідно зі статтею 3 Митного кодексу Союзу [5] митні органи несуть основну відповідальність за нагляд за міжнародною торгівлею Союзу, таким чином сприяючи чесній та відкритій торгівлі, реалізації зовнішніх аспектів внутрішнього ринку, спільної торгівлі, політики та інших спільних політик Союзу, що мають відношення до торгівлі та загальної безпеки ланцюга постачання. Митні органи вживають заходів, спрямованих, зокрема, на

наступне: захист фінансових інтересів Союзу та його держав-членів; захист Союзу від недобросовісної та незаконної торгівлі, одночасно підтримуючи законну підприємницьку діяльність; забезпечення безпеки та безпеки Союзу та його мешканців, а також захист навколишнього середовища, у відповідних випадках у тісній співпраці з іншими органами влади; підтримання належного балансу між митним контролем і сприянням законній торгівлі. Як бачимо, фіскальна функція в Митному кодексі Союзу згадується лише побічно як елемент, що супроводжує та врівноважує основні охоронні функції митної адміністрації.

Варто зазначити, що Митний кодекс України [16] є ключовим правовим документом, що регулює митну сферу. Загалом можна стверджувати, що Кодекс є досить добре підготовленим документом, який враховує європейські та міжнародні митні вимоги, але ключовою проблемою є недотримання органами влади значної частини його положень, прийняття інші нормативно-правові акти, що суперечать положенням Митного кодексу тощо. Йдеться, наприклад, про реальну відсутність інституту уповноваженого економічного оператора, митного пост-аудиту тощо, про що чітко вказано у Митному кодексі. України, залучення Національної поліції до боротьби з контрабандою на митних постах, що суперечить її положенням тощо.

До зазначених вище проблем можна додати низку інших негативних чинників, які визначають сучасний стан національної митної системи [7–8]:

- відсутність належного матеріально-технічного забезпечення митних органів. Насправді ця проблема є критичною, оскільки матеріально-технічна база застаріла, відсутнє системне оновлення митного контролю та комп'ютерної техніки, скорочується кількість оперативного транспорту. Крім того, на митних постах обмежено або взагалі відсутні деякі види високотехнологічних і простих технічних засобів митного контролю (сканери, зчитувачі номерних знаків, портативні зчитувачі техпаспортів, проїзних документів, відеокамери, ваги, зчитувачі карток тощо). Це не дає змоги забезпечити, насамперед, якісне та оперативне митне оформлення, належним чином ідентифікувати товари, які є об'єктами ризику, та вилучити їх з обігу,

сприяючи таким чином безперервності торговельних операцій, захисту держави та її громадян;

- низький рівень ефективності заходів сприяння легальній міжнародній торгівлі (відсутність інституту уповноваженого економічного оператора, низький рівень розвитку національного «єдиного вікна» при переміщенні товарів через митний кордон країни за європейськими принципами, а також інститут уповноваженого (схваленого) експортера, високий рівень бюрократії та відсутність повної автоматизації митних процедур);

- низький рівень ефективності боротьби з митними правопорушеннями (відсутність дієвого механізму притягнення до відповідальності за митні правопорушення, обмеженість повноважень митників у боротьбі з митними правопорушеннями, відсутність ефективного механізму взаємодії митних органів з іншими органами в контексті боротьби з митними правопорушеннями, відсутність ефективних заходів митного контролю та протидії корупції, низький рівень розвитку автоматизованої системи управління ризиками, а також інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності митних органів).

На основі аналізу ретроспективних та сучасних тенденцій розвитку митної системи України встановлено, що незважаючи на підвищення окремих показників, ця сфера все ще характеризується певними проблемами. Зокрема, наявні проблеми пов'язані з низьким рівнем ефективності заходів щодо спрощення митних процедур та сприяння легальній міжнародній торгівлі, високим рівнем бюрократичного оформлення митних формальностей, наявністю корупційної складової, низьким рівнем розвитку митної інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення митних органів, невідповідність та негармонізованість митного законодавства до європейських стандартів, відсутність ефективного менеджменту митних органів тощо.

Перспективами подальших досліджень є аналіз особливостей і тенденцій розвитку сучасних митних систем у міжнародному середовищі та на цій основі вивчення передового досвіду митної справи.

1.2. Реформування митної служби України для досягнення цілей сталого розвитку

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві на початку ХХІ століття, супроводжуються складними та суперечливими процесами: трансформацією директивних органів, реформуванням економічних засад функціонування національної економічної системи, глибокими змінами ролі суб'єктів господарювання. державні інститути в регулюванні суспільних відносин, зростання соціальної нерівності. Все це відбувається на тлі глобальних процесів економічної інтеграції держав, що зумовлює необхідність формування ефективних інструментів регулювання соціально-економічного розвитку та оптимізації функціонування державного регулювання в різних сферах, зокрема, в митній сфері. Як зазначають дослідники, значне зростання обсягів товарообігу між Україною та іншими країнами на тлі економічного спаду в умовах пандемії сприяє відходу в тінь у сфері митно-правового регулювання зовнішньоекономічних відносин, що спричиняє величезні ненадходження платежів до бюджету.

Стратегія євроінтеграції України передбачає необхідність удосконалення митної системи відповідно до стандартів Всесвітньої митної організації та перспективної адаптації до європейських вимог. Сучасні виклики для України, що пояснюються зростаючими масштабами глобалізації, зумовлюють необхідність розробки стратегії соціально-економічного розвитку, спрямованої на інтеграцію з розвиненими та економічно успішними державами світу та гармонізацію різноманітних процесів у зовнішній сфері – економіці, торгівлі, правових механізмах, тощо. Інтеграція України у світову економічну систему зумовлює необхідність вибору ефективної зовнішньоекономічної політики, яка багато в чому залежить від структури та характеру функціонування митної сфери [11].

Проблеми функціонування митної системи та засад формування та реалізації митної політики та митної діяльності привертають все більше уваги науковців і фахівців, аналіз різних аспектів розвитку митної справи є невичерпним предметом дослідження для провідні вчені.

Досліджуючи митну систему науковці формулюють це поняття доволі порізному (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Трактування митної системи

№ з/п	Джерело	Визначення
1.	О.В. Годованець Годованець О.В.	митна система повинна збалансовано виконувати усі покладені на неї функції. Сприяти спрощенню митних процедур та подальшій лібералізації зовнішньої торгівлі, а також захищати національного товаровиробника та забезпечувати достатній рівень надходжень митних платежів до бюджету держави
2.	Митна енциклопедія	митна система найбільш загальне та збірне поняття, під яким слід розуміти не лише державні та інші структури, які забезпечують реалізацію митної політики, але й практичні форми їх діяльності, а також митне законодавство, включаючи підзаконні акти
3.	К.К. Сандровський	митна система сукупність різноманітних засобів втілення в життя митної політики держави, які забезпечують економічну охорону кордонів країни
4.	Вікіпедія	митна система – функціональна, контрольно-регулююча, складно організована та чітко структурована економічна система управління митною справою в цілому та всіма її підсистемами зокрема, для найефективнішої реалізації митної політики

Актуальною проблемою модернізації вітчизняної митної служби більшість українських дослідників вважає відсутність якісної державної стратегії розвитку митної служби, яка б чітко визначала першочергові цілі її функціонування в довгостроковій перспективі. перспективу, а потім трансформуватись у конкретні тактичні заходи реалізації такої стратегії.

Протягом усього періоду становлення сучасної цивілізації митниця була і залишається одним із найважливіших факторів державності та незалежності будь-якої країни, її фінансового суверенітету. Митна система є складовою основних ознак незалежної держави, що зумовлює необхідність побудови ефективної національної митної системи, яка проявляється в формі спеціальної державної служби. Особливістю надання та споживання митних послуг є їх жорстка законодавча регламентація – перелік митних послуг, що надаються, обмежений завданнями та функціями митних органів, а кількість та якість послуг регулюється законом. Митна адміністрація у своїй діяльності повинна дотримуватися балансу інтересів усіх учасників зовнішньої торгівлі

(насамперед, соціально-економічних, правових та інших інтересів своєї країни, суспільства), закріпленого в чинних конвенціях та угодах, – на рівні міжнародного права з урахуванням національних інтересів шляхом.

- створення умов (законодавчих, нормативно-правових, технологічних, комунікаційних, інфраструктурних), що не перешкоджають законній торгівлі та перетину митних кордонів транспортом, вантажами, пасажирями;

- узгодження національного та міжнародного торговельного та митного законодавства та податкової політики, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність;

- взаємодія зі світовим співтовариством, відповідними органами всередині країни у спільній боротьбі з обігом зброї, контрабандою наркотиків та інших заборонених, небезпечних для здоров'я людини товарів і вантажів, що завдають шкоди навколишньому середовищу, а також з комерційним шахрайством;

- визнання виправданості та правомірності заходів захисту внутрішнього ринку та вітчизняних товаровиробників від зовнішньоекономічної експансії з боку світового торговельного співтовариства та окремих зовнішньоторговельних партнерів, а також від політики дискримінації товарів, що виробляються національним товаровиробником.

Середовище, в якому функціонує митна система України, визначається двома важливими факторами: євроінтеграційними процесами та процесами переходу до принципів сталого розвитку. Важливим завданням соціально-економічного розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів є переорієнтація національної економіки на зовнішньоекономічний сегмент з урахуванням не лише європейських стандартів, а й національних інтересів України та впровадження сучасних методів та важелі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Модернізація національної митної системи в умовах євроінтеграційних процесів стає важливим механізмом соціально-економічного розвитку та міжнародного співробітництва України для підвищення економічного рівня суспільного розвитку, створення нових можливостей для ведення бізнесу та міжлюдських контактів, покращення

екологічної ситуації, розширення меж самостійності місцевих органів влади та зміцнення місцевої демократії.

Всесвітня митна організація визнала основними напрямками своєї діяльності для досягнення цілей сталого розвитку до 2030 року сприяння забезпеченню сталого майбутнього, вирішення завдань у соціальній, економічній та екологічній сферах та у сфері охорони здоров'я. Крім того, важливо, щоб митниця, успішно вирішуючи поставлені завдання, постійно нарощувала свої зусилля для ефективних та більш активних дій.

Цілі сталого розвитку можуть бути досягнуті та забезпечені лише за умови переходу на принципи глобального партнерства та співпраці на підтримку бізнесу. Як зазначив свого часу Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун, «бізнес є життєво важливим партнером для досягнення Цілей сталого розвитку. Компанії можуть брати участь у цьому через свої основні види діяльності, і ми звертаємося до компаній усього світу з проханням оцінити їхній вплив, поставити амбітні цілі та звітувати про результати відкрито та прозоро». Національні митні органи у своїй діяльності повинні забезпечувати:

- просування інновацій, захист права інтелектуальної власності, запобігання проникненню на національні ринки неякісних, контрафактних та інших товарів, що не відповідають вимогам відповідних стандартів, посилення боротьби з міжнародною організованою злочинністю та тероризмом, розроблення заходів протидії відмиванню грошей, торгівлі людьми, наркотиками та зброєю та інші тяжкі злочини.

- домінування соціальної справедливості та відкритості через зниження торговельних бар'єрів, гармонізацію діяльності митниці щодо скорочення часових та фінансових витрат на перевезення товарів через кордони, стимулювання торгівлі, збільшення доходів та зайнятості, сприяння національним та міжнародним інвестиціям.

- сприяння стабільності глобальної, національної та регіональної соціально-економічної системи та боротьба зі зміною клімату шляхом ефективного виконання багатосторонніх угод, спрямованих на боротьбу з незаконною торгівлею небезпечними відходами та озоноруйнівними

речовинами, боротьбу з торгівлею видами, що знаходяться під загрозою зникнення, та запобігання поширення чужорідних видів, хвороб рослин і тварин, стягнення податків на вуглекислий газ.

З позицій переходу до принципів сталого розвитку необхідно виокремити дві важливі тенденції діяльності митниці:

1. Екологічні: забезпечення виконання загальноприйнятих міжнародних угод: Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням, Картахенського протоколу з біобезпеки, Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення та використання хімічної зброї та про їх знищення, Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар, Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди щодо деяких небезпечних хімічних речовин і пестицидів у міжнародній торгівлі та Стокгольмська Конвенція про стійкі органічні забруднювачі.

Для України роль митниці в цьому контексті є дуже важливою у вирішенні проблеми нищівних рубок. За різними даними, ліси в Україні займають приблизно 16-17% загальної території (близько 10,6 млн. га), що значно менше середнього показника по Європі (35,4%). Природно, що державна політика має бути спрямована на збільшення лісистості території. Водночас серйозною проблемою для України стали незаконні вирубки та продаж лісу, розкрадання та контрабанда лісу. За даними Всесвітнього фонду дикої природи, Україна є найбільшим світовим постачальником деревного вугілля, експортуючи його до країн Європейського Союзу. У 2020 році імпорт деревного вугілля з України становив 22% від загального обсягу лісозаготівлі. З цією метою, за словами старшого спеціаліста з лісової політики WWF Німеччини Йоганнеса Занена, з моменту заборони експорту круглого лісу з України за два роки держава майже подвоїла експорт деревного вугілля. Згідно з опитуванням британської неурядової організації Earthsight, яка вивчає проблеми нелегальних рубок у світі, у 2020 році Україна стала найбільшим експортером нелегальної деревини до Європейського Союзу. Українську ділову

деревину під виглядом дров продають європейським деревообробникам, які виготовляють з неї меблі, підлогу, панелі та іншу продукцію. Європейським підприємцям це вигідно – вони зберігають свої ліси, купують дешеву українську деревину, переробляють її та отримують додану вартість, робочі місця та податки [24]. Без особливих розрахунків можна сказати, що модернізація митної служби, усунення корупційного елементу в митних процесах суттєво розсіє проблему вирубки в українських лісах.

2. Фінансова сфера діяльності митниці, під якою ми розуміємо формування фінансового потенціалу сталого розвитку, є важливою для досягнення цілей сталого розвитку на основі значних фінансових потоків, які проходять через митницю шляхом легалізації їх рух. Загалом, фінансовий потенціал є одним із ключових елементів сталого розвитку. У найзагальнішому випадку фінансовий потенціал сталого розвитку трактується як сукупність фінансових можливостей розвитку в інтересах соціально-екологічного та економічного прогресу.

Фінансові можливості для зростання надходжень до бюджету від митниці величезні. У 2021 році обсяг контрабандних товарів сягнув 11,9 млрд доларів США, що становить майже п'яту частину від загального обсягу імпорту в Україну у 2021 році. За деякими підрахунками, лише за схемою «піджаки» (човниковий переїзд мешканців прикордонних регіонів), Україна втрачає близько 700 млн євро на рік. Прямі збитки бюджету від контрабанди через недоотримані обов'язкові платежі оцінюють у 3,2 млрд доларів США, збитки на внутрішньому ринку вдвічі більші.

Як і у випадку екологічного напрямку діяльності, основним завданням митниці щодо збільшення її внеску у формування фінансового потенціалу сталого розвитку є наведення ладу у функціонуванні митної системи. Митниця має бути не інструментом обслуговування інтересів окремих олігархічних кланів, а дієвим механізмом забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

Таким чином, аналізуючи цілі та специфіку функціонування митної системи, справедливо буде стверджувати, що митниця здатна зробити вагомий

внесок у досягнення цілей сталого розвитку як на глобальному, так і на національному рівнях. У сучасних умовах традиційна роль митниці у підтримці зовнішньоекономічної діяльності доповнюється роллю суттєвого чинника вирішення екологічних проблем, що не мають кордонів, зростає її роль у процесах формування фінансового потенціалу сталого економічного розвитку.

Висновки до розділу 1

На сучасному етапі Україна перебуває у надзвичайно суперечливому стані, який, з одного боку, відображає перспективні можливості інтеграції до Європейського Союзу та переходу на новий етап розвитку, а з іншого повномасштабна війна з росією, соціально-економічна криза, невизначеність та нестабільність в країні. Така ситуація створює важливий виклик для України, який, насамперед, пов'язаний із захистом держави та її суспільства, забезпеченням територіальної цілісності та підвищенням рівня національної безпеки. У ході дослідження систематизовано та проаналізовано наявні наукові праці та практичні матеріали з митної тематики, на основі чого логічно виділено наступні ключові історичні етапи розвитку митної системи України.

Відсутність автономії окремих складових (податкової служби, митниці, податкової міліції) призвела до неможливості зосередитися на виконанні власних «унікальних» функцій, а отже й відсутності персональної відповідальності кожного з них. Існуюча структура управління є немобільною та недиверсифікованою, що призвело до відсутності чіткої вертикалі управління, чітко визначеної відповідальності, єдиного окремого центру прийняття рішень з питань митної справи.

Порівнюючи Україну, країни Європи та Центральної Азії та ОАЕ з високим рівнем доходу, ситуація несприятлива щодо часу на експорт для документальної відповідності (66 годин проти 24,3 години та 2,4 години відповідно), витрат на експорт для документальної відповідності (\$192) проти \$97,9 і 35,2 доларів відповідно), а також час на імпорт для відповідності

кордону (32 години проти 21,1 години і 8,5 годин відповідно), час на імпорт для документальної відповідності (96 годин проти 24,7 годин і 3,4 відповідно), витрати на імпорт для документальної відповідності (\$162 проти 93,9 \$ і 24,9 \$ відповідно).

Першою ключовою проблемою стала відсутність окремого органу, який би позиціонувався як незалежний орган виключно митного профілю та забезпечував ефективне, скоординоване та цілеспрямоване управління діяльністю національної митної служби на різних рівнях. Наступною великою проблемою була гіпертрофована фіскальна функція митниці, яка не є важливою для будь-якої митної адміністрації в Європі.

Окреслено негативні чинники, які визначають сучасний стан національної митної системи: відсутність належного матеріально-технічного забезпечення митних органів, низький рівень ефективності заходів сприяння легальній міжнародній торгівлі – низький рівень ефективності боротьби з митними правопорушеннями.

Середовище, в якому функціонує митна система України, визначається двома важливими факторами: євроінтеграційними процесами та процесами переходу до принципів сталого розвитку. Важливим завданням соціально-економічного розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів є переорієнтація національної економіки на зовнішньоекономічний сегмент з урахуванням не лише європейських стандартів, а й національних інтересів України та впровадження сучасних методів та важелів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Модернізація національної митної системи в умовах євроінтеграційних процесів стає важливим механізмом соціально-економічного розвитку та міжнародного співробітництва України для підвищення економічного рівня суспільного розвитку, створення нових можливостей для ведення бізнесу та міжлюдських контактів, покращення екологічної ситуації, розширення меж самостійності місцевих органів влади та зміцнення місцевої демократії.

Національні митні органи у своїй діяльності повинні забезпечувати: просування інновацій, захист права інтелектуальної власності, запобігання

проникненню на національні ринки неякісних, контрафактних та інших товарів, що не відповідають вимогам відповідних стандартів, посилення боротьби з міжнародною організованою злочинністю та тероризмом, розроблення заходів протидії відмиванню грошей, торгівлі людьми, наркотиками та зброєю та інші тяжкі злочини домінування соціальної справедливості та відкритості через зниження торговельних бар'єрів, гармонізацію діяльності митниці щодо скорочення часових та фінансових витрат [41].

З позицій переходу до принципів сталого розвитку необхідно виокремити дві важливі тенденції діяльності митниці: екологічні: у 2020 році імпорт деревного вугілля з України становив 22% від загального обсягу лісозаготівлі. З цією метою, за словами старшого спеціаліста з лісової політики WWF Німеччини Йоганнеса Занена, з моменту заборони експорту круглого лісу з України за два роки держава майже подвоїла експорт деревного вугілля. Згідно з опитуванням британської неурядової організації Earthsight, яка вивчає проблеми нелегальних рубок у світі, у 2020 році Україна стала найбільшим експортером нелегальної деревини до Європейського Союзу; фінансова сфера діяльності митниці, під якою ми розуміємо формування фінансового потенціалу сталого розвитку, є важливою для досягнення цілей сталого розвитку на основі значних фінансових потоків, які проходять через митницю шляхом легалізації їх рух. Загалом, фінансовий потенціал є одним із ключових елементів сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ

2.1. Митно-тарифний механізм в процесі реалізації функцій митної системи в умовах війни: фінансова ефективність

Згідно з попередніми дослідженнями можемо виокремити такі функції митно-тарифного механізму з точки зору сталого розвитку: забезпечення національної безпеки, забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств та їх конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, забезпечення реалізації цілі сталого розвитку країни (в даному випадку України), забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не тільки безпосередньо – мито, ПДВ, акцизи, а й опосередковано – податок на прибуток).

Найбільшу питому вагу дохідної складової бюджету займають саме податкові надходження. Сьогодні 80% доходів формується за рахунок податків. Визначну роль у цій частині складають митні платежі, які сплачуються при перетині через митний кордон товарів та предметів. Елементами митних платежів є мито, податок на додану вартість, митні збори й акцизний податок.

Фінансова складова митної системи є тим інструментом, який дає змогу оптимізувати рівень конкуренції вітчизняних товарів з іноземними, що стимулює приріст національного виробництва, розвиток експорт і, разом з цим, сприяє захисту економіко-політичних інтересів держави.

Фінансова функція – забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не тільки безпосередньо – мито, ПДВ, акцизи, а й опосередковано – податок на прибуток).

Оцінимо наслідки невиконання кожної з функцій у таблиці 2.1. Залежно від обсягу наслідків невиконання функції виставимо оцінку від 1 до 10 балів. 1 бал – незначний вплив. 10 балів – значний вплив. Таким чином, визначимо функції з найбільш суттєвими негативними наслідками для економіки країни.

Функції, які отримають більше балів і, отже, мають суттєві наслідки, матимуть вищий пріоритет для першого виконання митно-тарифним

механізмом України. Під час аналізу також будуть розглянуті причинно-наслідкові зв'язки, що дозволить визначити найважливіші функції, які є основою для реалізації решти.

Таблиця 2.1.

Оцінка наслідків невиконання функцій митно-тарифним механізмом

Функції	Невиконання функції	
	Одинично	На постійній основі
Охоронна функція	10	10
Протекціоністська функція	5	10
Функція етики SDG	1	5
Фіскальна функція	1	10

Функція охорони – забезпечення національної безпеки, отримала 10 балів, оскільки функція безпеки має стояти на першому місці, адже це здатність країни своєчасно виявляти, запобігати та нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам. Загроза національним інтересам, навіть якщо вона є, це вже значний вплив за пріоритетністю.

Протекціоністська функція – забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств та їх конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, отримала в одноразових умовах 5 балів і на постійній основі 10 балів, тобто більш конкурентоспроможним український виробник, який продає більше товарів, міг платити державі більше податків, а також підтримувати безпеку національних інтересів. Оскільки національна безпека оплачується податками, а податки сплачує бізнес, ця функція наразі є найпріоритетнішою [14].

Функція етики SDG – забезпечення реалізації цілей сталого розвитку країни (в даному випадку України), отримала на одноразових умовах 1 бал, а на постійній основі отримала 5 балів. До вибору напряму розвитку в напрямку стабільного розвитку країни росли, розвивалися та успішно виконували свої функції.

Війна показала, що пріоритет сталого розвитку та досягнення цілей сталого розвитку можна відкласти на роки без істотних наслідків.

Тому питання не є першочерговим. Постійна основа отримала 5 балів,

тому що постійне невиконання віддалятиме Україну від світових цілей, а тому важливо реалізувати план розвитку України після війни з урахуванням цілей сталого розвитку.

Фіскальна функція – забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не лише безпосередньо – мита, ПДВ, акцизів, а й опосередковано – податку на прибуток), що надходять одноразово 1 бал, а за на постійній основі отримав 10 балів. Одноразове невиконання фіскальної функції не тягне істотних наслідків; постійна нездатність виконувати фіскальну функцію тягне за собою постійні втрати та, як наслідок, неможливість виконання інших пов'язаних функцій.

Визначення пріоритетів. Оскільки однією з головних функцій є фіскальна, а для того, щоб підприємства були платоспроможними, вони повинні мати обігові кошти, для розвитку бізнесу важливим є наповнення бюджету, і, як наслідок, реалізація інших функцій митно-тарифного механізму.

Повномасштабна війна росії проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року призвела до переорієнтування державного бюджету на військові потреби та необхідні соціальні й гуманітарні видатки. Проаналізуємо основні макроекономічні показники (табл. 2.1.).

Внаслідок воєнного стану видатки у 2022 р. зросли на 27,5% від ВВП у порівнянні з 2021 р. Даний факт пояснюється значним фінансування оборонного сектору країни. У 2022 р. стався найбільший в історії незалежної України дефіцит – 914,9 млрд. грн..

Надходження митних податків залежить від умов експорту і імпорту в країні. За минулий рік експорт також знизився на 35,1% і дорівнював 40,9 млрд. дол. Це відбулось через скорочення експорту кольорових й чорних металів на 62,6%., а також зниження експорту продовольства на 15,5% внаслідок зменшення експорту зернових на 26,2%

Таблиця 2.1.

Аналіз основних макроекономічних показників

Показники	2019	2020	2021	2022		
	Факт	Факт	Факт	Прогноз під бюджет (пост. Уряду 31.05.2021 № 586)	Очікуване Мінекономіки від 29.10.2023	Факт
Номінальний ВВП, млрд грн	3 977,2	4 222,0	5 450,8	5368,7	4 727,6	4 926,8**
ВВП реальний, темپ зростання, %	3,2	-3,8	3,4	3,8	-32,0	-30,4**
Темпи приросту споживчих цін, %, грудень до грудня попереднього року	4,1	5,0	10,0	6,2	29,3	26,6
Темпи приросту цін виробників, %, грудень до грудня попереднього року	-7,4	14,5	62,2	7,8	38,3	38,2**
Середньомісячна заробітна плата, грн	10 497	11 591	14 014	15 258	14 025	14 830**
Зміна реальної заробітної плати*, %	9,8	7,4	10,5	4,4	-16,9	-12,0**
Зміна експорту товарів та послуг, у % до попереднього року	7,4	-4,5	34,3	6,5	-29,8	-29,9
Зміна імпорту товарів та послуг, у % до попереднього року	7,8	-17,1	33,4	9,2	-9,9	-3,9
<i>Припущення прогнозу:</i> обмінний курс, гривень до долара США (середній)	25,8	27,0	27,3	28,7	32,3	32,3

Внаслідок блокування морських торговельних росією шляхів за 2022 рік у номінальному вимірі найвище скоротився експорт до країн Азії – на 13,4 млрд дол. США. Одночасно підвищився експорт до країн ЄС – на 1,9 млрд дол. США (або на 8,5%).

Щодо імпорту товарів за рік уповільнився на 20,3%, його об'єми були 55,6 млрд. дол. США. Енергетичний імпорт знизився на 8,9%. Надто скоротився імпорт неенергетичний – на 23,25. За 2022 рік у максимальне знизився імпорт із країн СНД (на 9 млрд дол. США, або 66,7%).

Оцінімо частку митних податків у дохідній частині бюджету (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Доходи Державного бюджету України у 2022 році

Статті доходів	Факт, млрд грн	Темп росту до 2021 року, %
РАЗОМ ДОХОДІВ	1787,7	137,8
у тому числі:		
Податок та збір на доходи фізичних осіб	148,4	107,9
Податок на прибуток підприємств	117,0	79,2
Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	81,0	107,2
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	60,7	73,3
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	41,7	52,3
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування	213,9	137,3
Бюджетне відшкодування ПДВ	-84,6	53,0
ПДВ з ввезених на митну територію України товарів	253,1	66,5
Ввізне мито	23,3	63,3
Частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність	46,9	164,4
Кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України»	18,8	76,9
Власні надходження бюджетних установ	235,2	266,1
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	481,1	-

Доходи загального фонду державного бюджету за 2022 рік порівняно із 2021 роком зросли на 37,5 відсотка, або на 406,9 млрд грн до 1491,1 млрд гривень. Податки, що надходять від митної системи становлять 18% надходжень до бюджету.

У 2022 р. податкові надходження становили 1343 млрд. грн., що на 7,6% менше, ніж у 2021 р. Загалом у структурі ВВП податкові надходження знизились до 25,9%. Розглянемо в розрізі податків динаміку надходжень та змін внаслідок воєнних дій. Розпочнемо із податку на додану вартість.

Через військову агресію росії у 2022 р. було запроваджено ставку ПДВ у розмірі 7% щодо ввезення на митну територію України нафти й нафтопродуктів, скрапленого газу, бензинів моторних; звільнення від оподаткування товарів оборонного призначення. Надходження податку на додану вартість з ввезених на митну територію товарів знизився у 2022 р. на 33,5% в порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Стрімке зниження даного податку було обумовлене прийнятими нормами законодавства. Пільги оподаткування, зростання гуманітарної допомоги, зниження ставок податку призвело до зменшення ефективної ставки ПДВ з ввезених на митну територію товарів до 13,9%, що менше від минулого періоду на 6,1 пункт.

Наступним розглянемо акцизний податок з ввезених на митну територію товарів, оскільки він є вагомим у контексті виконання фіскальної регуляції митної системи. З 17 березня 2022 р. було тимчасово введено нульову ставку на основні види пального, а з 30 вересня 2022 р. ставка на бензин і дизпалива становила 100 євро і 52 євро на скраплений газ в період дії воєнного стану. Також були звільнені від акцизного податку ввезені транспортні засоби фізичними особами.

З 2015 р. частка автомобілів, що імпортують є основною і сягає 90%, проте у 2022 р. йде зменшення реалізації транспортних засобів і введені нововведення під час воєнного стану призвели до зниження надходження акцизного податку з ввезених транспортних засобів. Щодо акцизного податку з ввезених тютюнових виробів, його надходження зросло на 48,3% в порівнянні з показником початку періоду, що аналізується.

Така ситуація відбулась внаслідок руйнування виробництв тютюнових виробів через бойові дії та зростання обсягів їх імпорту на 16,5%. Також ставка акцизу на тютюнові вироби у 2022 р. зросла на 20 %, що теж вплинуло на зростання яке спостерігається з надходження аналізуючого податку.

В 2021 р. відбулось зростання надходження ввізного мита, проте у 2022 р. зменшилось на 37%. Таке значне зниження спричинили як військові дії, так і інші причини законодавчого й економічного характеру. Проте, за даними

Державної митної служби ситуація з митними платежами вирівнюється і простежується певне зростання.

Така тенденція простежується через те, що у липні й серпні 2023 р. індикативні показники надходжень до бюджету митних платежів підвищилися у співставленні з червнем 2023 р. на 24 % (+8,5 млрд. грн.) та 29 % (+10,1 млрд. грн.) відповідно.

Разом з цим, межі оподаткованого імпорту у серпні, в зіставленні з червнем, побільшали на 3,3 % або на 0,15 млрд. дол. (з 4,29 млрд. дол. у червні до 4,58 млрд. дол. у серпні). Зросла ефективна ставка оподаткування, у тому числі через поновлення оподаткування пального, на 2 % (з 23 % у червні до 25 % у серпні).

Проаналізувавши митно-тарифний механізм в Україні до війни та під час воєнного стану, можна впевнено стверджувати, що визначено напрями вдосконалення митного механізму в Україні після війни на шляху до сталого розвитку. Однією із суттєвих переваг, які можна надати українському бізнесу, є відстрочка сплати митних платежів, а також є мито, акциз, ПДВ при ввезенні товарів на територію України. Така допомога необхідна через невеликий обсяг оборотного капіталу, який зараз має український бізнес, та велику імпорتنу складову українських товарів, що впливає на спроможність українських підприємств закуповувати сировину. Проаналізовано взаємозв'язок функцій митно-тарифного механізму та визначено їх пріоритетність, яка показала, що саме розвиток бізнесу та його інтереси на внутрішньому та зовнішньому ринках зберігають як доходи бюджету, так і економіку країни. Україна, тому важливим аспектом є підтримка інтересів українських підприємств, їх спроможності як підтримувати роботу підприємства, так і зберігати робочі місця [22].

Проаналізовано можливість виконання функцій митно-митним механізмом у двох режимах до війни та під час війни. Обидва режими діють для України і є легітимними на державному рівні. Такий аналіз дозволяє дати потрібний ефект і звернути увагу на те, як можна скасувати митні платежі без скасування. Таким інструментом є відстрочка платежу, і він вже використовується для бізнесу в багатьох країнах, а також в Європейському Союзі.

Ми сподіваємося, що Україна зможе повернутися до рівномірного стабільного розвитку після проходження перших етапів відновлення української економіки.

2.2. Фактори впливу на митне обслуговування бізнес проектів в контексті забезпечення митною системою економічного розвитку країни

Одним із ключових зобов'язань України в контексті євроінтеграції є надання якісних, прогресивних, прозорих, недискримінаційних, швидких митних послуг суб'єктам господарювання, які дозволять їм швидко та якісно здійснювати митне оформлення товарів, що переміщуються через кордон України. При цьому ефективність роботи митних служб визначається рядом факторів з різним впливом зовнішнього та внутрішнього середовища. Це зумовлено тим, що митне обслуговування є складним процесом, який передбачає спільну роботу як мінімум двох суб'єктів – представників митних органів та бізнес-структур; однак таке співробітництво може включати діяльність інших організацій – митних брокерів, спеціалізованих некомерційних установ митного профілю тощо. При цьому слід зазначити, що ключову роль у митному обслуговуванні бізнес-проектів підприємств відіграють митним органам, які надають основні митні послуги при перетині кордону товарів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Сучасні умови функціонування відрізняються високою динамічністю і водночас непередбачуваністю, тому доцільно не лише виявляти, а й аналізувати вплив детермінуючих факторів на будь-яке явище чи процес. У цьому контексті на окрему увагу заслуговує митна сфера, яка в Україні зараз перебуває на вирішальному етапі розвитку та потребує радикальних реформаторських змін з огляду на євроінтеграційні перетворення. На жаль, як свідчать наявні результати досліджень, на сьогодні робота українських митних органів має значні проблеми з різними параметрами роботи. Це, у свою чергу, актуалізує необхідність аналізу першочергових факторів, що впливають на ефективність митного обслуговування бізнес-проектів підприємств.

Важливо зазначити, що на митне обслуговування бізнес-проектів підприємств впливає багато різноманітних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Пам'ятаючи, що митне обслуговування – це процес з багатьма залученими суб'єктами, який базується на взаємодії принаймні двох учасників – митних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, але може здійснюватися митними посередниками або спеціалізованими некомерційними організаціями, усі фактори впливу базуються на суб'єктах митної служби, які були поділені на чотири групи. Крім того, за середовищем впливу традиційно виділяють внутрішні та зовнішні фактори. Слід також підкреслити, що митні органи є ключовим і невід'ємним суб'єктом митної системи. Крім того, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має право здійснювати повне митне самообслуговування та самостійно співпрацювати з митними органами або частково чи повністю користуватися послугами митних брокерів, спеціалізованих некомерційних організацій тощо. Водночас в сучасних наукових і практичних публікаціях все частіше згадується про актуальність та численні проблеми в роботі митних органів щодо надання послуг підприємницьким структурам.

Митна система має стати одним із ключових рушіїв міжнародної торгівлі через сприяння зовнішньоекономічній діяльності підприємств шляхом спрощення низки митних процедур, надання преференцій та створення пільгових умов митного обслуговування для чесних підприємців.

В Україні для оцінки діяльності митних органів завжди залучають представників бізнесу, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та можуть із практичного досвіду визначити проблеми функціонування митної системи. Зокрема, аналітичний звіт «Моніторинг роботи митниці очима бізнесу - 2022 рік» був присвячений судженню бізнесу щодо спрощення процедур міжнародної торгівлі в різних аспектах, а також зосередились на оцінці роботи української митниці за думкою представників експорту та імпорту.

Ефективність діяльності і митній системи представниками бізнесу оцінюється за допомогою Індексу сприймання роботи митниці – інтегрованого показника оцінювання балами.

За 2022 р. Індекс СРМ дорівнював 0,37, що свідчить про перевагу позитивного оцінювання діяльності митної системи. Індекс по значенню фактично не змінився з 2021 р., коли він склав 0,36. Найбільшого значення на сьогоднішній даний Індекс здобув у 2020 р. (0,43), відтак після певного зниження затримався на майже рівному вираженні у 2021 та 2022 роках (рис. 2.1).

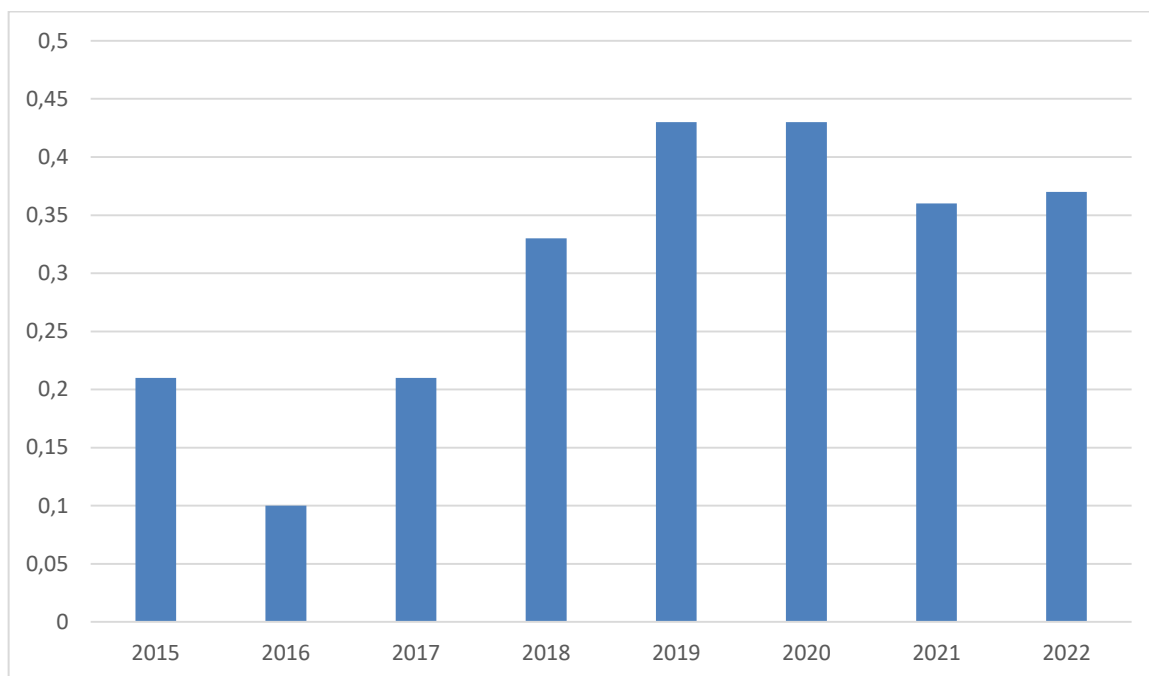

Рис. 2.1. Динаміка Індексу сприйняття роботи митниці за оцінкою суб'єктів бізнесу

У 2022 році більша кількість представників бізнесу, які займаються експортом або імпортом, назвали ефективною роботу митниці. Найбільш популярним твердженням є те, що в цілому робота митниці є ефективна, але потребує окремих змін. Таку думку виявили 54,7% респондентів.

Так, за результатами опитування ключовими проблемами в роботі українських митних органів є недосконале митне законодавство (47% респондентів), застаріле технічне забезпечення (26%), свідоме завищення митної вартості товарів (26%), відсутність прозорості та відкритості (26%), корупція та хабарництво (24%), часті зміни структури та керівництва (18%), фіскальна функція митниці (14%), низький рівень кваліфікації інспекторів (13%). Що цікаво, як і минулого року, провідною проблемою є неякісне митне законодавство, хоча про це згадали менше респондентів (47% у 2022 році проти

56% у 2021 році). Водночас загострилася проблема застарілого обладнання для митного оформлення та контролю (26% у 2022 році проти 22% у 2021 році). Що стосується решти проблем, то у 2022 році, порівняно з 2021 роком, менша частка респондентів відзначила дані труднощі в роботі митних органів.

Якщо розглянути проблеми окремо, про які повідомляють експортери, імпортери та підприємства, що здійснюють експортно-імпортні операції, то найважливішими проблемами для них є недосконале митне законодавство (38%; 53%; 48% відповідно), застаріле технічне забезпечення (26%; 21%; 29% відповідно), навмисне завищення цін митна вартість (13%; 33%; 26% відповідно), відсутність прозорості та відкритості (17%; 31%; 26% відповідно), корупція та хабарництво (26%; 24%; 24% відповідно), постійні зміни структури і керівництво (18%; 18%; 18% відповідно), фіскальна функція митниці (5%; 20%; 13% відповідно), непрофесійні інспектори (10%; 16%; 13% відповідно). Як бачимо, переважна більшість проблем важливіша не для експортерів, а для імпортерів та підприємств, які здійснюють експортно-імпортні операції.

Слід зазначити, що згідно з джерелом, досліджуване явище не повинно мати більше шести факторів, інакше є ризик втратити контроль над результатами аналізу. Водночас для побудови адекватної моделі імпакт-фактори не можуть корелювати один з одним, або така кореляція не повинна бути значущою.

Варто зазначити, що в наведеному вище переліку факторів, оцінюваних експертами, деякі фактори є взаємопов'язаними, що вимагає усунення факторів нижчого пріоритету. Таким чином, умисне завищення митної вартості товарів можна віднести до фактора корупції та хабарництва як один із засобів їх дії. Відсутність прозорості та відкритості в роботі митних органів також корелює з корупцією як одним із її проявів. Тому вважаємо більш доцільним акцентувати увагу на факторі корупції та хабарництва митних органів, оскільки, порівняно з іншими зазначеними факторами, це більш складний параметр, який впливає на ефективність митного обслуговування бізнес-проектів підприємств. Такі чинники, як часта зміна структури та керівництва та низький рівень кваліфікації інспекторів, можна об'єднати в більш складний фактор – рівень

організації роботи митних органів. Щодо фіскальної функції митниці, то цей фактор пов'язаний з організацією діяльності митниці, оскільки існує не виправдана пріоритетність податкового тягаря.

Таким чином, після розгляду та логічного упорядкування визначених факторів впливу на ефективність митного обслуговування бізнес-проектів підприємств та ключових проблем, зазначених респондентами в рамках спеціалізованого дослідження, встановлено, що найбільш значущими факторами в досліджуваній сфері є:

- якість митного законодавства;
- рівень програмно-технічного забезпечення митних органів;
- якість організації роботи митних органів;
- рівень корупції митних органів.

Тепер детальніше розглянемо кожен із визначених факторів, що впливають на митне обслуговування бізнес-проектів підприємств, що реалізуються митними органами.

Таким чином, існуюча законодавча база в митній сфері є ключовим регулятором митного обслуговування бізнес-проектів підприємств, який встановлює основні принципи взаємодії митних органів із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або їх представниками щодо надання митних послуг з оформлення товарів, що переміщуються через державний кордон України. Якість митного законодавства визначається його логічністю, обґрунтованістю, узгодженістю з міжнародними митними стандартами, взаємозв'язком і узгодженістю всіх нормативних актів, що регулюють митне обслуговування підприємств.

Програмно-технічне забезпечення митних органів відображає потребу як у простих, так і у високотехнологічних інструментах митного оформлення та контролю, включаючи комп'ютерну техніку, програмне забезпечення тощо. Належний рівень технічного та майнового забезпечення митних органів означає, що пункти пропуску мають бути оснащені достатньою технікою та програмним забезпеченням, яке є у належному робочому стані, прогресивним та відповідає сучасним світовим тенденціям розвитку митної справи. На жаль,

як свідчить українська митна практика, сьогодні існують значні проблеми в технічному та майновому забезпеченні митних органів, які пов'язані як з дефіцитом високотехнологічних пристроїв, так і з наявністю примітивних засобів митного контролю та оформлення на окремі пункти митного контролю.

Значна частина обладнання, яким користуються інспектори митниці, застаріла, вийшла з ладу та регулярно не оновлюється. Це суттєво ускладнює здійснення митного обслуговування підприємств, збільшує витрати часу на надання митних послуг, підвищує ризик помилок під час митного оформлення товарів, що переміщуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності через державний кордон тощо.

Якість організації роботи митних органів, перш за все, спрямована на формування організаційної структури управління, яка в свою чергу виділить рівні управління митними органами, відобразить централізацію управління, функціональне та кількісне навантаження структурних підрозділів, їх внутрішні відносини, підпорядкованість тощо. У рамках цього фактору також доцільно відзначити рівень кваліфікації персоналу митниці, у тому числі персоналу, який здійснює митне обслуговування суб'єктів господарювання та безпосередньо визначає його ефективність. Повноцінна організаційна структура має чітку управлінську вертикаль і горизонталь, оптимальний функціональний поділ митних органів на структурні підрозділи та їх штат, тісну взаємодію між підрозділами, визначену відповідальність.

Корумпованість митних органів відображає наявність прихованих протиправних цілей посадових осіб митних органів, які призводять до незаконного переміщення товарів через державний кордон шляхом контрабанди та шахрайських операцій, подання неправдивої та недостовірної інформації про товари, несплати митних платежів, мита в повному обсязі тощо. Наявність корупції в митних органах перешкоджає здійсненню законотворчими представниками бізнесу законодавчих торговельних операцій, пов'язаних з упередженням та несправедливим ставленням з боку митників, затримками митного оформлення, додатковими безпідставними перевітками у разі відмова від участі в корупційних схемах тощо.

Висновки до розділу 2

Виокремлено такі функції митно-тарифного механізму з точки зору сталого розвитку: забезпечення національної безпеки, забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств та їх конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, забезпечення реалізації цілі сталого розвитку країни (в даному випадку України), забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не тільки безпосередньо – мито, ПДВ, акцизи, а й опосередковано – податок на прибуток).

Найбільшу питому вагу дохідної складової бюджету займають саме податкові надходження. Сьогодні 80% доходів формується за рахунок податків. Визначну роль у цій частині складають митні платежі, які сплачуються при перетині через митний кордон товарів та предметів. Фіскальна складова митної системи є тим інструментом, який дає змогу оптимізувати рівень конкуренції вітчизняних товарів з іноземними, що стимулює приріст національного виробництва, розвиток експорт і, разом з цим, сприяє захисту економіко-політичних інтересів держави.

Фіскальна функція – забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не тільки безпосередньо – мито, ПДВ, акцизи, а й опосередковано – податок на прибуток).

Оцінено наслідки невиконання кожної з функцій митної системи. Залежно від обсягу наслідків невиконання функції виставляли оцінку від 1 до 10 балів. 1 бал – незначний вплив. 10 балів – значний вплив. Таким чином, визначено функції з найбільш суттєвими негативними наслідками для економіки країни. Функція охорони – забезпечення національної безпеки, отримала 10 балів, оскільки функція безпеки має стояти на першому місці, адже це здатність країни своєчасно виявляти, запобігати та нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам. Загроза національним інтересам, навіть якщо вона є, це вже значний вплив за пріоритетністю. Протекціоністська функція –

забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств та їх конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, отримала в одноразових умовах 5 балів і на постійній основі 10 балів, тобто більш конкурентоспроможним український виробник, який продає більше товарів, міг платити державі більше податків, а також підтримувати безпеку національних інтересів. Функція етики SDG – забезпечення реалізації цілей сталого розвитку країни (в даному випадку України), отримала в одноразових умовах 1 бал, а на постійній основі отримала 5 балів. Фіскальна функція – забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не лише безпосередньо – мита, ПДВ, акцизів, а й опосередковано – податку на прибуток), що надходять одноразово 1 бал, а за на постійній основі отримав 10 балів.

Внаслідок воєнного стану видатки у 2022 р. зросли на 27,5% від ВВП у порівнянні з 2021 р. Даний факт пояснюється значним фінансування оборонного сектору країни. У 2022 р. стався найбільший в історії незалежної України дефіцит – 914,9 млрд. грн. За минулий рік експорт також знизився на 35,1% і дорівнював 40,9 млрд. дол. Це відбулось через скорочення експорту кольорових й чорних металів на 62,6%., а також зниження експорту продовольства на 15,5% внаслідок зменшення експорту зернових на 26,2%

Внаслідок блокування морських торговельних росією шляхів за 2022 рік у номінальному вимірі найвище скоротився експорт до країн Азії – на 13,4 млрд дол. США. Одночасно підвищився експорт до країн ЄС – на 1,9 млрд дол. США (або на 8,5%). Щодо імпорту товарів за рік уповільнився на 20,3%, його об'єми були 55,6 млрд. дол. США. Енергетичний імпорт знизився на 8,9%. Надто скоротився імпорт неенергетичний – на 23,25. За 2022 рік у максимальне знизився імпорт із країн СНД (на 9 млрд дол. США, або 66,7%).

РОЗДІЛ 3

ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МИТНОЇ СИСТЕМИ ВІДПОВІДНО СУЧАСНИМ СВІТОВИМ ВИМОГАМ

3.1. Розвиток митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки країни

Функціональна робота митної системи є передумовою ефективності митного контролю та забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки країни, що, у свою чергу, є критерієм ефективності її економічної політики та основою для формування - створення сприятливих умов для активізації суб'єктів господарювання. Важливість фінансової безпеки значно зростає в сучасних умовах впливу глобалізації на національні держави, розвитку світової торгівлі, ускладнення міжнародних відносин, що призводить до трансформації та переосмислення функцій держави та необхідності виявлення та оцінка зовнішніх загроз з подальшою розробкою заходів щодо зменшення їх негативного впливу. Реалізувати це доцільно шляхом формування та використання ефективних механізмів нівелювання цих загроз митній системі, одним із яких є механізм митного контролю.

Бардаш С. та Осадча Т. [2] детально дослідили напрямки вдосконалення фінансового контролю для забезпечення фінансової стабільності країни. Бардаш С. сформулював принципи, дотримання яких є важливим для розвитку митного контролю, а саме: вдосконалення заходів митного контролю за різних умов та обставин його здійснення; трансформація системи державного митного контролю (у тому числі вдосконалення законодавства, що регулює зовнішньоекономічну діяльність); удосконалення регіональних систем митного контролю; розробка теоретичних, методичних і практичних аспектів постмитного аудиту; розвиток деонтології митного контролю (принципів професійної етики суб'єкта митного контролю, який безпосередньо здійснює заходи митного контролю). Проте висновки автора більше стосуються розробки теоретичних засад митного контролю як функції забезпечення фінансової

безпеки країни. Теоретико-методологічні основи митного контролю також висвітлюють дослідження Білухи М. та Микитенка Т. [18]

Коваленко Ю. та Ткачик Ф. [19, 22] детально дослідили проблемні питання системи митного контролю в країні, зосередивши увагу на державному регулюванні митного контролю при здійсненні суб'єктами господарювання зовнішньоекономічної діяльності.

Зокрема, Еркорєка М. та Блас А. [14] наводять аргументи про залежність фінансової політики окремих країн від митної політики, яка реалізується в ЄС. У дослідженні аналізуються репрезентативні випадки митного шахрайства з метою розробки шляхів підвищення ефективності митного контролю:

- 1) справи, пов'язані із здійсненням недобросовісної конкуренції;
- 2) випадки «неправильного тлумачення» єдиних митних стандартів окремими країнами.

Зроблено висновок про неефективність впливу політики ЄС на забезпечення еквівалентних рівних умов митного контролю, що мало значні негативні наслідки.

Формування ефективної системи фінансової безпеки в Україні пов'язане з визначенням критеріїв її оцінки, виявленням загроз як внутрішньому, так і зовнішньому середовищу, пошуком методичного забезпечення оцінки критеріїв та показників, а також прийняття управлінських рішень, спрямованих на усунення впливу несприятливих факторів. В Україні до 2013 року діяла методика розрахунку рівня економічної безпеки, яка містила комплексний аналіз критеріїв забезпечення такої безпеки в цілому та за її складовими. Крім того, згідно з методологією 2007 р. виділено такі компоненти фінансової безпеки: бюджетна, валютна, грошова, боргова, страхова та фондова. У 2013 році прийнято Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки, де склад субкомпонент останнього відрізняється від попереднього. Фінансова безпека як найважливіший елемент економічної безпеки включає такі основні види (підсистеми): банківська справа, безпека небанківського фінансового сектору, бюджет, борг, валютна система, грошово-кредитна система, рівень якої оцінюється частковими показниками.

Загалом індикатори економічної безпеки диференціюються за рівнями (підсистемами). Незважаючи на точність розрахунку інтегрального показника фінансової, а в перспективі й економічної безпеки, існують труднощі у виявленні впливу рівня розвитку митного контролю в країні на показники фінансової безпеки за рівнями. Зокрема, специфіка функціонування механізму митного контролю часто дозволяє виявляти не прямий, а опосередкований вплив на часткові показники. Найбільший вплив митний контроль має на показники бюджетної та валютної підсистем системи фінансового забезпечення.

основною загрозою фінансовій безпеці країни в контексті діяльності митної системи є недоотримана митною службою частина митних платежів до державного бюджету. У забезпеченні фінансової безпеки важливим є контроль за повнотою сплати митних штрафів. Оскільки об'єктом митного контролю також є валютні цінності, це також актуалізує вплив митного контролю на валюту та на валютну безпеку держави. Наприклад, законне масове вивезення валютних коштів нерезидентами та незаконне вивезення валютних коштів резидентами за межі країни потребує підвищення ефективності митного контролю. При цьому всі заходи щодо розвитку митного контролю в системі фінансової безпеки мають бути взаємоузгоджені з іншими її складовими.

Загалом, належний рівень забезпечення бюджетної безпеки передбачає:

- наявність збалансованого бюджету (плану доходів і видатків);
- дотримання належного рівня платоспроможності держави;
- ефективне використання бюджетних коштів.

Вплив митного контролю на показники фінансової безпеки також відбувається через функціонування механізму митного оподаткування. Диференціація ставок митних тарифів, з одного боку, сприяє вільному руху капіталів і робочої сили, створює сприятливі умови для інтеграції країни у світовий економічний простір. З іншого боку, це запобігає негативному торговому балансу.

Результати митного контролю (у вигляді надходжень митних платежів до бюджету) безпосередньо впливають на показники виконання бюджету, зокрема

на кількість його доходів. Проведене дослідження може підтвердити це, побудувавши економіко-математичну модель, яка допоможе визначити наявність чи відсутність кореляції між отриманими сумами митних надходжень та доходами зведеного бюджету. З метою визначення впливу митних платежів на доходи державного бюджету України та отримання можливості прогнозування їх динаміки на структуру надходжень використовуються засоби економіко-математичного моделювання, зокрема економетричний аналіз. Для цього на основі статистичної інформації Державної митної служби України за період 2014–2019 рр. з використанням пакету статистичної обробки даних побудовано декілька моделей лінійної регресії. Застосовуються такі позначення: Y – доходи зведеного бюджету в i -му році, млрд. грн.; m_1 – сума митних платежів, стягнених регіональною митницею, млрд. грн.; m_2 – суми донарахованих митних платежів за рішеннями судів, млрд. грн.; m_3 – додатково нараховані митницями суми за результатами митного контролю, млрд. грн.; m_4 – додатково нарахована регіональною митницею митниця, млрд. грн.

У результаті застосування кореляційного аналізу встановлено достовірний зв'язок з показниками m_1 і m_2 і відсутність кореляції з показниками m_3 і m_4 . Аналіз статистичних характеристик рівняння регресії свідчить про адекватність моделі. В результаті виключення змінних.

Модель з високим рівнем статистичної значущості показує, що збільшення суми митних платежів, які стягуються регіональними митницями, позитивно впливає на обсяг надходжень до державного бюджету у відповідному році. Це дає можливість прогнозувати величину доходів державного бюджету в плановому році з урахуванням сум митних платежів, що надійшли. По осі абсцис відкладено відповідні періоди, а по осі ординат – наявні та розрахункові доходи державного бюджету за конкретні періоди.

Зрозуміло, що модель є спрощеною, оскільки вона оцінює лише два фактори, не враховуючи вплив інших, зокрема інших складових доходів зведеного бюджету. Але це свідчить про важливу роль ефективного митного контролю за повнотою справляння митних платежів для забезпечення фінансової безпеки країни в контексті збільшення надходжень до державного

бюджету. Отже, прикладна реалізація запропонованої моделі свідчить про необхідність посилення контрольної діяльності регіональних митниць щодо виконання плану митних надходжень для забезпечення фінансової безпеки країни. У перспективі це дозволяє орієнтуватися на частку митних надходжень, які збирає кожна регіональна митниця, у загальній сумі митних платежів до бюджету.

Загалом неефективність системи митного регулювання, недосконалість існуючої системи моніторингу експортно-імпортних операцій, низький рівень дотримання бюджетної дисципліни, тіньова економіка вимагають вдосконалення існуючої та розвитку нові методологічні підходи до вдосконалення системи митного контролю.

З метою максимізації митних надходжень до бюджету та формування заходів щодо удосконалення митного контролю доцільно застосовувати методологію аналізу прогалин. Загалом під геп-аналізом розуміють метод стратегічного аналізу, метою якого є виявлення характеру, розміру та суттєвості розривів і факторів, що зумовлюють їх виникнення під час реалізації стратегії компанії. У подальшому це дає можливість формувати стратегічні управлінські ініціативи щодо їх усунення або зменшення. Метод розривів успішно використовується на макрорівні для формування стратегій розвитку підприємств (корпорацій).

Загалом можна виділити такі основні причини виникнення негативних розривів у сумах сплати митних надходжень до зведеного бюджету: неналежний контроль податкових та митних органів, незбалансованість механізмів функціонування митних служб, пов'язаних із численними випадками реорганізаційних змін у державній фіскальній та митній службі; високий рівень тіньової економіки; негативне сальдо торговельного балансу, що створювало ризики курсової нестабільності; зменшення обсягу імпорту (у вагових показниках), зменшення обсягу оподаткованого імпорту за вартістю (у дол. США); зміна структури імпорту товарів, збільшення частки сировини, заміна більш дорогих товарів їх дешевшими аналогами; зниження цін на

зовнішніх ринках; зміни курсів валют в Україні; відсутність обміну інформацією з митними органами інших країн.

Наступним етапом геп-аналізу є формування стратегічних ініціатив, спрямованих на зменшення розміру негативних розривів. Стратегічні ініціативи щодо подальшого розвитку митного контролю в системі фінансової безпеки держави доцільно пов'язати зі структурою його механізму.

Результатом аналізу прогалин щодо обсягів митних надходжень та формалізації вищезазначених стратегічних ініціатив є вдосконалення існуючого нормативного забезпечення управління контрольними повноваженнями суб'єктів митного контролю. Складність такого вдосконалення полягає в тому, що митна безпека (і, відповідно, митний контроль як інструмент її забезпечення) розглядається як складова зовнішньоекономічної безпеки у вузькому трактуванні. Натомість повна реалізація функцій митного контролю сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки. Це зумовлює необхідність реформування законодавства щодо організації державного фінансового контролю в країні, частково митного законодавства та документів щодо забезпечення фінансової безпеки в країні.

Прикладна реалізація запропонованих напрямів розвитку митного контролю в системі фінансової безпеки має сприяти: зростання економіки країни та входження до Європейського економічного простору; розвиток взаємовигідних форм співробітництва з іншими країнами; усунення негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на митну систему; забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

3.2. Цифрова митниця: зарубіжний досвід та вирішення існуючих проблем в Україні

Сьогодення умови криз та нестабільності щодо здійснення операцій експортну та імпорту висувають на основний план в кожній державі завдання не тільки розвитку зовнішньої торгівлі, а й можливості вчасного, без помітних затримок та витрат, надходження товарів на внутрішні ринки. Невідповідність

митного законодавства країн учасників зовнішньоекономічних відноси спричинює появу значних коливань товарообігу.

Застосування Кіотської угоди сприяє з значному збільшенню реалізації експортно-імпортних операцій та укладання зовнішньоекономічних контрактів в контексті гармонізації та спрощення митних процедур.

Необхідно зауважити, що ефективність впровадження подібних заходів може суттєво збільшитися в результаті наближення їх до єдиних міжнародних стандартів. Разом з цим, якісні послуги митних інспекторів по оформленню експортно-імпортних операцій посилять конкурентоспроможність компаній у транспортно-логістичних ланцюгах поставок [2, 3].

Проте проблема полягає в тому, що саме під час проходження митних формальностей і митних процедур виникають певні труднощі. Різниця в митному законодавстві різних країн, можливі ситуації щодо дублювання етапів митного контролю, потреби в додаткових підтверджуючих документах митної вартості та митних платежів стають перешкодою для міжнародної торгівлі [4].

Основне правило ефективної митної системи є чіткі та зрозумілі усім учасникам митних взаємовідносин правила, що відповідно застосовуються при переміщенні матеріальних об'єктів через митний кордон [5, 6].

Для більш глибокого розуміння поняття «цифрова митниця» слід розмежувати його з уже відомим поняттям «електронна митниця». Це дозволить не тільки визначити відмінні моменти, а й детально розглянути переваги цифрових методів, формуючи певні висновки:

1. Відмінності залежно від кваліфікуючих ознак:

а) електронна митниця: електронний документообіг; електронна оплата митних платежів мита і податки; електронна обробка; електронне декларування; попередня додаткова інформація перед завантаженням товару; автоматизація роботи митниці за принципом «24/7»; електронні калькулятори мита; мобільні послуги (інформація про стан товару); електронне повернення товару;

б) цифрова митниця: гіперзв'язаність; обробка великих даних; користування Інтернетом і засобами масової інформації (включаючи соціальні

мережі); телематика; транспортна телематика (супутниковий моніторинг транспорту); автоматизація будівель (організація виробництва); телематика послуг (бізнес, комерція, логістика, уряд); хмарні технології; Інтернет речей; мобільні технології та стільникові мережі (для моніторингу місцезнаходження безпілотних транспортних засобів).

2. Електронна митниця є необхідною основою для переходу до наступного етапу «цифрової митниці», яка відбувається в процесі еволюції від електронної економіки до цифрової економіки.

3. Ретроспективний аналіз «цифрової митниці» дозволяє визначити наступні етапи: «безпаперовий» (митне оформлення шляхом подання електронної митної декларації) – «електронний» збір, накопичення, аналіз ризиків в електронному вигляді) – «цифровий» (великі дані обробки, відстеження новітніх безпілотників, майже повна автоматизація з мінімальною участю посадової особи митного органу).

4. Сутністю електронної митниці є обмін даними за принципом автоматизованої системи контролю для ефективного скоординованого управління кордоном, формування стабільного функціонування системи «єдиного вікна» та співпраці з іншими прикордонними органами.

5. Сутність цифрової митниці розкривається за допомогою ІКТ, великих даних, телематики, хмарні технології та Інтернет для ефективного контролю ланцюга поставок товарів, а також для взаємодія з іншими митними адміністраціями.

Незважаючи на наявні відмінності, слід зазначити, що зазначені поняття виконують загальні цілі у сфері митної справи: зміна глобальної економічної ситуації на краще, підвищення ефективності та швидкості роботи не тільки митних органів, а й суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, реагування на порушення митного та іншого законодавства, підтримки міжнародної торгівлі досягнення інших важливих цілей.

Отже, для вдосконалення й модернізації діяльності Державної митної служби України (далі – ДМСУ) потрібно зважати на розвиток й тенденції міжнародної митної інфраструктури та її євроінтеграції. Основою розвитку

експортно-імпортних взаємин є виникнення зобов'язань держави міжнародним організаціям та країнам ЄС відносно уніфікації правил, міжнародної торгівлі, кооперації та удосконалення системи зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД).

Новітній ДМСУ має бути притаманна швидкість й зручність надання послуг через ефективну обробку інформації; митна інфраструктура – наявність єдиної митної системи, спрямованої на оперативний обмін інформацією як з митними постами усередині країни, так і з іншими державами.

Тому діджиталізація митних процесів, уже тривалий час, є одним із основоположних завдань в напрямку удосконалення митної системи в Україні.

Загалом в концепцію розвитку митної системи на сьогодні закладено такі основні стратегічні напрямки в контексті діджиталізації:

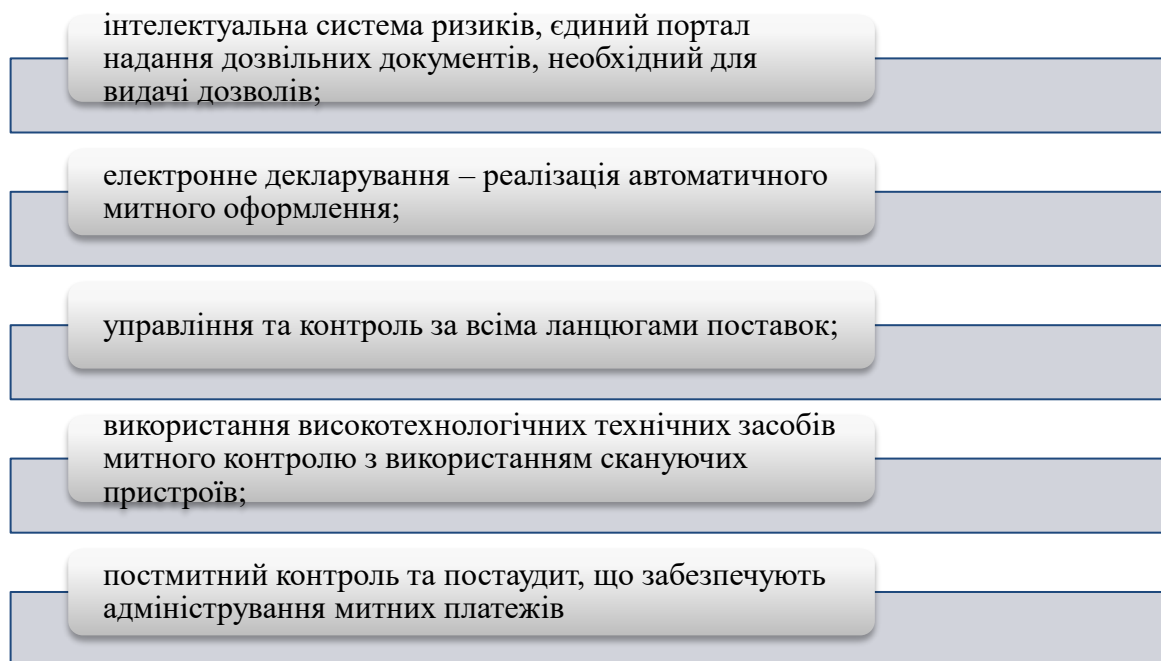

Рис. 3.1. Розпочаті напрямки діджиталізації митної системи

Первинним кроком у реалізації наказу ДМСУ «Про єдину автоматизовану інформаційну систему ДМСУ» стало початок застосування особистого кабінету, який дає змогу скоригувати митну декларацію та онлайн звіряти класифікації товарів, загальну декларацію про прибуття, рахунки на сплату митних платежів та ґрунтовну інформацію на Єдиному державному інформаційному веб-порталі «Єдине вікно міжнародної торгівлі».

Портал сприяє скороченню часу здійснення митних формальностей, митного оформлення, затримки в пунктах пропуску на митному контролі, автоматизації роботи митниці, підвищенню пропускнуої здатності митних постів та скороченню офлайн-документообіг. Це чимало прискорює митний процес і продукує більш прозорі умови для громадян, які задіяні у системі зовнішньої торгівлі. Запровадження цифровізації в такому форматі зменшує «машинальні» похибки людини, адже дані звіряють автоматично, зменшує ризики і час, і появу таких проблем.

Зараз ми маємо необхідний мінімум інформаційних технологій, які в майбутньому слугуватимуть невід'ємною основою для впровадження більш прогресивних програм і технологій для остаточного переходу на «цифрову митницю»: система управління ризиками; система електронного декларування; електронний документообіг; система попереднього сповіщення; різноманітні бази даних тощо.

Цифрова митниця – це комплексна модель, орієнтована на майбутнє, відповідно до норм міжнародного права, в епоху створення електронних виробів. Метою цифрової митниці є поступове впровадження хмарних технологій для зберігання даних та Інтернет-логістики для ефективного контролю ланцюга поставок товарів, а також для взаємодії з іншими митними адміністраціями.

Останнім часом відбуваються постійні зміни, які пов'язані, по-перше, з переходом від паперової до електронної або безпаперової митниці, а згодом і до остаточного переходу на цифрову митницю.

Сполучені Штати Америки є чудовим прикладом, який може дати краще уявлення про застосування концепції цифрової митниці та результатів її діяльності. Це обґрунтовується тим, що Сполучені Штати є однією з найбільших і найрозвиненіших економік у світі, є світовим лідером у розробці та застосуванні електронного декларування та цифрової економіки.

У 1984 році США почали впроваджувати цю систему. Автоматизація процесів митного декларування та контролю – ACS (Automated Commercial System) – це система, розроблена в середині 1990-х років. Після подій 11

вересня 2001 року та здійснення терористичних актів у США аналіз omillarni виявив необхідність переглянути його загальну концепцію в митній, імміграційній та інших видах діяльності. Організації, які контролюють пересування вздовж кордону, почали брати під жорсткий контроль осіб, товари та транспортні засоби. Але незабаром виникла необхідність створення спільної служби шляхом об'єднання деяких організацій країни на основі взаємної інтеграції. У сучасних умовах митна служба США використовує передову автоматизовану систему системних технологій у своїй діяльності протягом багатьох років для спрощення та прискорення взаємодії з учасниками торгівлі, що спричинює підвищення якості митного обслуговування та прийняття рішень про випуск товарів. Вже в 90-х роках з'явилася ACS (Automated Commercial System) – система автоматизованого митного адміністрування. В результаті модернізації сервісу висунуто проект Автоматичної експортної системи (АЕС) і реалізовано його. Було створено базу для накопичення інформації про видані експортної ліцензії, крім того, містилася інформація про імпорتنі товари вартістю понад 2,5 тис. грн. доларів.

Таким чином, інноваційне середовище є можливістю для митної адміністрації США забезпечити доступ до всіх сфер діяльності митної та прикордонної служби. Інноваційний підхід у митній та прикордонній охороні США полягає в планомірному розвитку технічної оснащеності та ефективному використанні ресурсів, беручи до уваги облік необхідних капіталовкладень і залучення трудових ресурсів.

Досвід Китаю: у жовтні 2016 року уряд Китаю запустив програму, спрямовану на здійснення державного контролю уповноважених економічних операторів (далі – УЕО) з урахуванням кредитоспроможності організації. Особливістю програми є зниження кредитоспроможності юридичних осіб, які вчинили порушення, та перевищення державного контролю за їх діяльністю. Згідно з програмою, акредитовані юридичні особи визнаються «розробленими сертифікованими компаніями» (АСЕ) і отримують право використовувати 49 видів спрощених процедур, що надаються державними органами, включаючи спрощену митну службу Китаю. Ці спрощення поділяються на шість категорій:

– Категорія 1: «Зелений коридор» включає заходи щодо прискореного ліцензування, реєстрації та випуску токенів. Ця категорія стосується створення податковим органом «зеленого коридору».

– Категорія 2: «Менше перевірок» включає правила для зменшення кількості перевірок.

– Категорія 3: Інтелект «Пріоритетний режим» включає заходи, в яких надаються концесії компаніям, яким потрібні послуги з охорони нерухомості для отримання патенту, реєстрації торгової марки та захисту прав у суді.

– Категорія 4: «Спрощена процедура» включає заходи щодо зменшення максимальної кількості документів, які вимагаються від юридичної особи.

– Категорія 5 «Основний еталонний критерій» включає заходи, спрямовані на підтримку акредитованих систем обліку, які необхідні для перевірки державними органами, які беруть участь у програмі.

– Категорія 6: Категорія «Пілотна реформа» («проект автоматичної реформи») включає заходи, спрямовані на забезпечення пріоритетних прав УЕО та моніторинг практики їх використання.

У Китаї підприємство, що займається зовнішньою торгівлею, свідомо отримує двосторонню кваліфікацію, при цьому, подавши онлайн-заявку на платформі «єдиного міжнародного торгового вікна», воно може надіслати необхідні документи для подання на митниці без відвідування місцевих митних органів.

Усе це відображає нововведення, які відбудуться в основному внаслідок державних реформ у сфері зовнішньоекономічного та митного законодавства. Дуже поширеним є запровадження експериментальної процедури прийняття законів у тій чи іншій галузі. Таким чином, експериментальні закони проходять випробування часом і нарешті вступають в силу. У більшості випадків така практика була успішною. Запланувавши масштабні економічні зміни, уряд проведе реформи в рамках цієї роботи діяльності митних і контролюючих органів, а потім і всієї країни.

Враховуючи поточні проблеми митної практики, ми пропонуємо наступне: оптимізація дублікатів дозволів; заохочення окремих сфер підприємницької

діяльності шляхом запровадження «зеленого, червоного та жовтого» коридорів, за принципом «чесного підприємця» у сфері сертифікації; подальше удосконалення людських ресурсів; обмеження людського фактору шляхом використання передових інформаційних технологій у процедурі отримання та видачі дозволів.

Підсумовуючи, цифровізація митних органів зменшить витрати зовнішньоекономічної діяльності і покладе край «паперовій тяганині». Крім того, це суттєво сприятиме зростанню зовнішньоторговельного обороту країни, що в свою чергу збільшить митні надходження до державного бюджету.

Висновки до розділу 3

Поняття «цифрова митниця» слід розмежувати його з уже відомим поняттям «електронна митниця». Цифрова митниця – це комплексна модель, орієнтована на майбутнє, відповідно до норм міжнародного права, в епоху створення електронних виробів. Метою цифрової митниці є поступове впровадження хмарних технологій для зберігання даних та Інтернет-логістики для ефективного контролю ланцюга поставок товарів, а також для взаємодії з іншими митними адміністраціями.

Виокремлено розпочаті напрямки діджиталізації митної системи: інтелектуальна система ризиків; єдиний портал надання дозвільних документів, необхідний для видачі дозволів, електронне декларування – реалізація автоматичного митного оформлення; управління та контроль за всіма ланцюгами поставок; постмитний контроль та постаудит, що забезпечують адміністрування митних платежів.

Враховуючи поточні проблеми митної практики, ми пропонуємо наступне: оптимізація дублікатів дозволів; заохочення окремих сфер підприємницької діяльності шляхом запровадження «зеленого, червоного та жовтого» коридорів, за принципом «чесного підприємця» у сфері сертифікації; подальше удосконалення людських ресурсів; обмеження людського фактору шляхом використання передових інформаційних технологій у процедурі отримання та видачі дозволів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі ґрунтовного дослідження принципів та особливостей функціонування митної системи України в сучасних реаліях нами сформовано такі висновки і пропозиції:

1. Порівнюючи Україну, країни Європи та Центральної Азії та ОАЕ з високим рівнем доходу, ситуація несприятлива щодо часу на експорт для документальної відповідності (66 годин проти 24,3 години та 2,4 години відповідно), витрат на експорт для документальної відповідності (\$192) проти \$97,9 і 35,2 доларів відповідно), а також час на імпорт для відповідності кордону (32 години проти 21,1 години і 8,5 годин відповідно), час на імпорт для документальної відповідності (96 годин проти 24,7 годин і 3,4 відповідно), витрати на імпорт для документальної відповідності (\$162 проти 93,9 \$ і 24,9 \$ відповідно).

2. Окреслено негативні чинники, які визначають сучасний стан національної митної системи: відсутність належного матеріально-технічного забезпечення митних органів, низький рівень ефективності заходів сприяння легальній міжнародній торгівлі – низький рівень ефективності боротьби з митними правопорушеннями.

3. Національні митні органи у своїй діяльності повинні забезпечувати: просування інновацій, захист права інтелектуальної власності, запобігання проникненню на національні ринки неякісних, контрафактних та інших товарів, що не відповідають вимогам відповідних стандартів, посилення боротьби з міжнародною організованою злочинністю та тероризмом, розроблення заходів протидії відмиванню грошей, торгівлі людьми, наркотиками та зброєю та інші тяжкі злочини домінування соціальної справедливості та відкритості через зниження торговельних бар'єрів, гармонізацію діяльності митниці щодо скорочення часових та фінансових витрат.

4. З позицій переходу до принципів сталого розвитку необхідно виокремити дві важливі тенденції діяльності митниці: екологічні: у 2020 році імпорт деревного вугілля з України становив 22% від загального обсягу

лісозаготівлі. З цією метою, за словами старшого спеціаліста з лісової політики WWF Німеччини Йоганнеса Занена, з моменту заборони експорту круглого лісу з України за два роки держава майже подвоїла експорт деревного вугілля. Згідно з опитуванням британської неурядової організації Earthsight, яка вивчає проблеми нелегальних рубок у світі, у 2020 році Україна стала найбільшим експортером нелегальної деревини до Європейського Союзу; фінансова сфера діяльності митниці, під якою ми розуміємо формування фінансового потенціалу сталого розвитку, є важливою для досягнення цілей сталого розвитку на основі значних фінансових потоків, які проходять через митницю шляхом легалізації їх рух. Загалом, фінансовий потенціал є одним із ключових елементів сталого розвитку.

5. Виокремлено такі функції митно-тарифного механізму з точки зору сталого розвитку: забезпечення національної безпеки, забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств та їх конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, забезпечення реалізації цілі сталого розвитку країни (в даному випадку України), забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не тільки безпосередньо – мито, ПДВ, акцизи, а й опосередковано – податок на прибуток).

6. Оцінено наслідки невиконання кожної з функцій митної системи. Залежно від обсягу наслідків невиконання функції виставляли оцінку від 1 до 10 балів. 1 бал – незначний вплив. 10 балів – значний вплив. Таким чином, визначено функції з найбільш суттєвими негативними наслідками для економіки країни. Функція охорони – забезпечення національної безпеки, отримала 10 балів, оскільки функція безпеки має стояти на першому місці, адже це здатність країни своєчасно виявляти, запобігати та нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам. Загроза національним інтересам, навіть якщо вона є, це вже значний вплив за пріоритетністю. Протекціоністська функція – забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств та їх конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, отримала в одноразових умовах 5 балів і на постійній основі 10 балів, тобто більш конкурентоспроможним український виробник,

який продає більше товарів, міг платити державі більше податків, а також підтримувати безпеку національних інтересів. Функція етики SDG – забезпечення реалізації цілей сталого розвитку країни (в даному випадку України), отримала на одноразових умовах 1 бал, а на постійній основі отримала 5 балів. Фіскальна функція – забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету (не лише безпосередньо – мита, ПДВ, акцизів, а й опосередковано – податку на прибуток), що надходять одноразово 1 бал, а за на постійній основі отримав 10 балів.

7. Внаслідок воєнного стану видатки у 2022 р. зросли на 27,5% від ВВП у порівнянні з 2021 р. Даний факт пояснюється значним фінансування оборонного сектору країни. У 2022 р. стався найбільший в історії незалежної України дефіцит – 914,9 млрд. грн. За минулий рік експорт також знизився на 35,1% і дорівнював 40,9 млрд. дол. Це відбулось через скорочення експорту кольорових й чорних металів на 62,6%, а також зниження експорту продовольства на 15,5% внаслідок зменшення експорту зернових на 26,2%. Внаслідок блокування морських торговельних росією шляхів за 2022 рік у номінальному вимірі найвище скоротився експорт до країн Азії – на 13,4 млрд дол. США. Одночасно підвищився експорт до країн ЄС – на 1,9 млрд дол. США (або на 8,5%). Щодо імпорту товарів за рік уповільнився на 20,3%, його об'єми були 55,6 млрд. дол. США. Енергетичний імпорт знизився на 8,9%. Надто скоротився імпорт неенергетичний – на 23,25. За 2022 рік у максимальне знизився імпорт із країн СНД (на 9 млрд дол. США, або 66,7%).

У 2022 р. податкові надходження становили 1343 млрд. грн., що на 7,6% менше, ніж у 2021 р. Загалом у структурі ВВП податкові надходження знизились до 25,9%. Через військову агресію росії у 2022 р. було запроваджено ставку ПДВ у розмірі 7% щодо ввезення на митну територію України нафти й нафтопродуктів, скрапленого газу, бензинів моторних; звільнення від оподаткування товарів оборонного призначення.

Надходження податку на додану вартість з ввезених на митну територію товарів знизився у 2022 р. на 33,5% в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Стрімке зниження даного податку було обумовлене прийнятими

нормами законодавства. Пільги оподаткування, зростання гуманітарної допомоги, зниження ставок податку призвело до зменшення ефективної ставки ПДВ з ввезених на митну територію товарів до 13,9%, що менше від минулого періоду на 6,1 пункт З 2015 р. частка автомобілів, що імпортують є основною і сягає 90%, проте у 2022 р. йде зменшення реалізації транспортних засобів і введені нововведення під час воєнного стану призвели до зниження надходження акцизного податку з ввезених транспортних засобів.

Щодо акцизного податку з ввезених тютюнових виробів, його надходження зросло на 48,3% в порівнянні з показником початку періоду, що аналізується.

8. Ефективність діяльності і митній системи представниками бізнесу оцінюється за допомогою Індексу сприймання роботи митниці – інтегрованого показника оцінювання балами. За 2022 р. Індекс СРМ дорівнював 0,37, що свідчить про перевагу позитивного оцінювання діяльності митної системи. Індекс по значенню фактично не змінився з 2021 р., коли він склав 0,36. Найбільшого значення на сьогодні даний Індекс здобув у 2020 р. (0,43), відтак після певного зниження затримався на майже рівному вираженні у 2021 та 2022 роках У 2022 році більша кількість представників бізнесу, які займаються експортом або імпортом, назвали ефективною роботу митниці. Найбільш популярним твердженням є те, що в цілому робота митниці є ефективна, але потребує окремих змін. Таку думку виявили 54,7% респондентів.

9. В роботі українських митних органів є недосконале митне законодавство (47% респондентів), застаріле технічне забезпечення (26%), свідоме завищення митної вартості товарів (26%), відсутність прозорості та відкритості (26%), корупція та хабарництво (24%), часті зміни структури та керівництва (18%), фіскальна функція митниці (14%), низький рівень кваліфікації інспекторів (13%). Що цікаво, як і минулого року, провідною проблемою є неякісне митне законодавство, хоча про це згадали менше респондентів (47% у 2022 році проти 56% у 2021 році). Водночас загострилася проблема застарілого обладнання для митного оформлення та контролю (26% у 2022 році проти 22% у 2021 році). Що

стосується решти проблем, то у 2022 році, порівняно з 2021 роком, менша частка респондентів відзначила дані труднощі в роботі митних органів.

10. В 2021 р. відбулось зростання надходження ввізного мита, проте у 2022 р. зменшилось на 37%. Таке значне зниження спричинили як військові дії, так і інші причини законодавчого й економічного характеру. Проте, за даними Державної митної служби ситуація з митними платежами вирівнюється і простежується певне зростання. після розгляду та логічного упорядкування визначених факторів впливу на ефективність митного обслуговування бізнес-проектів підприємств та ключових проблем, зазначених респондентами в рамках спеціалізованого дослідження, встановлено, що найбільш значущими факторами в досліджуваній сфері є: якість митного законодавства; рівень програмно-технічного забезпечення митних органів; якість організації роботи митних органів; рівень корупції митних органів.

11. Враховуючи поточні проблеми митної практики, ми пропонуємо наступне: оптимізація дублікатів дозволів; заохочення окремих сфер підприємницької діяльності шляхом запровадження «зеленого, червоного та жовтого» коридорів, за принципом «чесного підприємця» у сфері сертифікації; подальше удосконалення людських ресурсів; обмеження людського фактору шляхом використання передових інформаційних технологій у процедурі отримання та видачі дозволів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангел Євген, Кузяків Оксана, Федець Ірина Спрощення процедур торгівлі в Україні: аналітичний звіт за результатами VI хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів. Київ, 2022. 275.
2. Атаманчук Н.І. Правове регулювання особливих видів мита в Україні. *Приватне та публічне право*. № 2. 2019. URL: http://www.pp-law.in.ua/archive/2_2019/18.pdf
3. Бабюк, А. Митна система України: Історико-правовий огляд. *Юридичний вісник* 1. 2022. 15-20.
4. Бліщук Катерина. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. *Економіка та суспільство*. 48. 2023. 45-52.
5. Бороденко Тетяна. Європейський вектор в митному адмініструванні України. *Grail of Science* 24. 2023. 132-139.
6. Бюджет 2016-2022 рр. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>
7. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D>
8. Годованець О.В. Фіскальний потенціал митної системи України. Електронний журнал «Ефективна економіка» 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4542>
9. Звітність. Статистика. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
10. Івашова Л. М., Кийда Л. І. Діджиталізація митних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку митної справи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019.- № 3 (22). С. 218 – 230.
11. Клим Андрій-Віталій Володимирович. Митна політика України в контексті сучасних суспільних викликів. *Демократичне врядування*. 2022. 128-140.
12. Кодіс Є. Митний аудит. Що? Як? Коли? URL:

http://kyiv.sfs.gov.ua/data/material/000/290/376157/Kod_s.pdf

13. Кукуруза Г., Ніколаєнко С., Лесик М. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: обсяги, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки. URL: <https://platforma-msb.org/analiz-obsyagiv-kontrabandy-v-ukrayini-masshtaby-pryami-nepryami-vtraty-byudzhetu-ta-ekonomiky/>

14. Ларіна Тетяна Федорівна, Тетяна Едуардівна Городецька, Сергій Віталійович Степаненко. Регуляторний потенціал фіскальної системи України: зміст та особливості реалізації в умовах економічної нестабільності. *Економічний простір* 187. 2023. 62-68.

15. Мельник О.Г., Адамів М.Є., Тодощук А.В. Історія розвитку митної системи України: ключові проблеми та здобутки в умовах європейської інтеграції. *Економіка та держава*. 2018. № 10. С. 4–9. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2018/3.pdf

16. Митна енциклопедія : У двох томах / редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. Т.2. 536 с

17. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

18. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото) від 18.05.1973 // База даних ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text

19. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/>

20. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

21. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон від 15.12.2020 № 1082- IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#n154>

22. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

23. Резнік Надія, Олексій Становий. Конвенція про процедуру спільного транзиту – «Митний безвіз» чи додаткові ускладнення для митної системи. *Молодий вчений* 11 (111) (2022): 108-113.

24. Резнік Надія, Тетяна Боровик. Митна справа та митна політика держави. *Молодий вчений* 9 (109) (2022): 162-165.

25. Саварець А. Український та зарубіжний досвід побудови митних органів: рекомендації для сучасної України. *Київ: ГО «ІЕДПК*, 2017, с. 125-132.

26. Сандровский К. К. Международное таможенное право : учебник. 2-е изд. Киев : Знання, 2008. 461 с

27. Слободян В.В. Моделі організації митної служби України за роки незалежності: переваги та недоліки. *Приазовський економічний вісник*. 2020 Випуск 5(22). С. 8–12. URL: [http:// rev.kpu.zp.ua/journals/2020/5_22_ ukr/4.pdf](http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/5_22_ukr/4.pdf).

28. Статистика та реєстри. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

29. Стратегія розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 978-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80#Text>

30. Чугунов І., Нікітішин А. Податкова безпека держави. *SCIENTIA FRUCTUOSA. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. № 126(4), с. 31–41. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)03)

31. A World Bank Group Flagship Report “Doing Business 2019. Ukraine”. (2019). Retrived from <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf>

32. Aden, K. Does the perception of government integrity differ across regions? A comparative study between several sub-Saharan and Asian countries. *Geo- politics under Globalization*, 2021. 4 (1), 1-12. [https://doi.org/10.21511/ gg.04\(1\).2022.01](https://doi.org/10.21511/ gg.04(1).2022.01)

33. Alzoubi, M. Stock market performance: Reaction to interest rates and inflation rates. *Banks and Bank Systems*, 2022. 17(2), 189-198. [https://doi.org/10.21511/ bbs.17\(2\).2022.16](https://doi.org/10.21511/ bbs.17(2).2022.16)

34. Aswar, K., Fanany, A. Y., Sumardjo, M., Wiguna, M. & Hariyani, E. Determinant factors on the disclosure level of local government's financial statements in Indonesia. *Public and Municipal Finance*, 2022. 11(1), 1-9. [https://doi.org/10.21511/pmf.11\(1\).2022.01](https://doi.org/10.21511/pmf.11(1).2022.01)
35. Bardash, S., & Baraniuk, Yu. Financial audit as a part of state administration in Ukraine: Condition and public need. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2016. 2(2), 5-14. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2016-2-2-5-13>
36. Bardash, S., & Osadcha, T. Current status of state financial control of Ukraine and ways of its improvement. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2020. 6, 17-24. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-2-17-24>
37. Berezhnyuk, I. H. Structure of institutional mechanisms in the system of customs affairs administration. *Herald of the Academy of Customs Service of Ukraine*, no. 3, 2002. pp. 65–69.
38. Chentsov, V. International standards of modernization of customs administrations. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia* [Public administration and local government], 2015. 4/27, 219–230.
39. Compass Guide Ukrainian (2016). Manual for the achievement of Goals of Sustainable Development in the sphere of business. Available at: [http://sdgcompass.org/wp-content/uploads/2016/09/SDG](http://sdgcompass.org/wp-content/uploads/2016/09/SDG_Compass_Guide_Ukrainian.pdf)
40. Compass_Guide_Ukrainian.pdf Kravchenko, V. Green Customs. Will Zelenskyy become the first President who defeats smuggling. 2019. Available at: http://focus.ua/economics/435093-zeljonaia_tamozhnia
41. Erkoreka, M., Blas, A. Implementation performance in the field of the EU Customs Union: Consequences of differentiated policy implementation on customs control efficiency. *Journal of European Integration*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183198>
42. European Commission. *Union Customs Code*. 2016. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/union-customs-code_en
43. Makarenko, A.V. Customs reform: searching the optimal concept. *LEX PORTUS*, 2017. 2 (4), 21-36.
44. Martynyuk, V. P. Customs system and economic security of the state: theory

and methodology. Ternopil: Aston. 2010. 125-131.

45. Mazaraki, A., Zubko, T. Stability of production and trading companies considering their economic security. *Problems and Perspectives in Management*, 2022. 20(1), 445-458. [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.36](https://doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.36)

46. Melnyk, O. H., Todoshchuk, A. V., Adamiv, M. Ye. Experience of France in the construction and functioning of the customs system: projection on Ukraine under the conditions of eurointegration. *Business Inform*, no. 7, pp. 2018. 38–43.

47. Nguyen, T. T., Phan, T. D., Tran, N. A. Impact of fiscal and monetary policy on inflation in Vietnam. *Investment Management and Financial Innovations*, 19(1), 2022. 201-209. [https://doi.org/10.21511/imfi.19\(1\).2022.15](https://doi.org/10.21511/imfi.19(1).2022.15)

48. Oliveira, M. A., Santos, C. (2022). Unveiling trading patterns: iTraxx Europe financials from the great financial crisis to ECB monetary easing. *Banks and Bank Systems*, 2022. 17(3), 188-200. [https://doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.16](https://doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.16)

49. Prokopchuk, O., Nepochatenko, O., Malyovanyi, M., Ulyanych, Y., & Bilan, Y. Trends in the functioning of the Ukrainian insurance services market. *Insurance Markets and Companies*, 2022. 13(1), 47-65. [https://doi.org/10.21511/ins.13\(1\).2022.05](https://doi.org/10.21511/ins.13(1).2022.05)

50. Regulation (EU) No 952/2013 of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. (2013). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0952&rid=1>

51. Rekunenko, I., Zhuravka, F., Nebaba, N., Levkovich, O., Chorna, S. Assessment and forecasting of Ukraine's financial security: Choice of alternatives. *Problems and Perspectives in Management*, 2022. 20(2), 117-134. [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(2\).2022.11](https://doi.org/10.21511/ppm.20(2).2022.11)

52. State Customs Service Statutes of the State Customs Service of Ukraine. 2019. URL: <http://customs.gov.ua/polozhennia>

53. Theodorakopoulos, L., Antonopoulou, H., Mamalougou, V., Giotopoulos, K. C. The drivers of volume volatility: A big data analysis based on economic uncertainty measures for the Greek banking system. *Banks and Bank Systems*, 2022. 17(3), 49-57. [https://doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.05](https://doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.05)

54. Turyanskyy, Y., Svydruk, I., Sydorchuk, O., Mitsenko, N., Klepanchuk, O.

Management priorities of tax reform in Ukraine: implementation of international experience. *Investment Management and Financial Innovations*, 2020. 17(2), 320-333. [https://doi.org/10.21511/imfi.17\(2\).2020.25](https://doi.org/10.21511/imfi.17(2).2020.25)

55. Ukrainian Universal Exchange Illegal logging in Ukraine: prohibit impossible to permit. 2020. URL: <http://www.openforest.org.ua/130991>

56. World Customs Organization. Reports from the World Customs Organization. International Customs Officer Day. 2018. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/print-324445.html>

57. Ylönen, M., Aven, T. A new perspective for the integration of intelligence and risk management in customs and border control context. *Journal of Risk Research*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1080/13669877.2023.2176912>